БАРЫ ДА УЬЛКЕЛЕНИ ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛЕШИГИЗ!

ЛЕНИН ЁЛУ

1918-нчи йылны апрель айындан башлап чыгъарыла

ХАМИСГЮН 15 МАРТ 1990

№ 32 (10518)

Багъасы 3 кепек

КПСС-ни ОБКОМУНУ, ДАГЪЫСТАН АССР-ни ОЬР СОВЕТИНИ ВА МИНИСТРЛЕР СОВЕТИНИ ОРГАНЫ

ОРГАН ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ДАГЕСТАНСКОЙ АССР

ЛЕНИНСКИЙ ПУТЬ

КПСС-ни ЦК-сыны Пленумунда М. С. ГОРБАЧЁВНУ доклады

Ёлдашлар! ЦК-ны гьалиги Пленумуна февраль Пленумну туврадан-тувра давам этиливю деп къарамагъа ярай. Шону аслу борчу — съездни алдындагъы дискуссия учун гъу документлени проектлерин онгарывну тамамламакъ: янгы Уставны проектине къарамакъ ва съездни гьазирлевню къурум масъалаларын чечмек. Тийишли документлер ва таклифлер сизде бар.

Партияда съездни алдындагъы дискуссия гьакъыкъатда башланма да башлангъан ва гюч ала. Шо шексиз кюйдеги яхшы ишге партияны XXVIII съездине КПСС-ни ЦК-сыны платформасыны проекти яхшы гюч бере. Партияда ва уьлкеде оьзюнде ишлени гьалы гёрсетилген ва критика анализ этилген, уьлкени алдында токътагъан четим социальный-экономика ва политика масъалаланы чечивню ёллары, бизин жамиятыбызны янгыртывну принциплери муратлары гёрсетилген мекенли концептуальный документ гьисапда къабул гёрюлген.

Айрыча кюйде эсгермеге сюер эдим, платформаны проектине биз партияда ва

тыкъ толу проектлерин партия жыйынланы ва партия комитетлени пленумларыны устав масъалаларына гёре минглер булангъы къарарларын алгъан. Шолар барысы да тергевлю кюйде ахтарылгъан ва ЦК-ны комиссияларында бирлешдирилген, Политбюрода кёп керенлер къаралгъан.

Биз гьисап этеген кюйде, гьазир этилген документ оьзюню кюрчюсюнде КПСС-ни демократ реформалашдырывну ёлларына ва къайдаларына бакъгъан якъда артыкъ къаравланы гёрсете. Шону бютюн партияны арагъа салып ойлашыву къаравуллай, муна шо саялы да бугюн биз шону яратывну янгыз уллу девюрюню гьасиллерин чыгъарып къоймайбыз, шону уьстюнде ишлевню янгы девюрюн де ачабыз.

Уставны уьстюнде ишлейгенде, биз янгыртып къурувну йылларында яратылгъан партияны жамиятдагъы ерин, ону ихтиярларын, шолай да партия политиканы яшавгъа чыгъарывну формаларын, къуралларын ва къайдаларын янгы кюйде, тувулунгъан

сыны платформасыны положениелери булан къыйышдырыла.

Партияны шо къайдада янгыртывну иши четим ва бир маъналы тюгюл. Бир якъдан, шогъар эсги гьаллар ва хасиятлар, кёбюсю партия къуллукъчуланы, гьатта партия массаны бир пайыны туврадан-тувра буйрукъ беривчю иш гёрювлеге гьаваслыгъы пуршавлукъ эте. Шоланы гери урув кёплеге политика якъдан таъсир этивню тас этив, партия позицияланы тас этив, партияны умуми кюйде осаллашыву йимик гёрюне.

Башгъа якъдан, КПСС-ни тюрленивюню аслу ёлун шону парламент къайдадагъы партиягъа айланывун, гьатта бузулгъан дазулары, гёземелик членлиги булангъы бир къайдалы аморфный жамият-политика агъым — демек, лап да гьар тюрлю фракциялардан, группалардан ва агъымлардан тигилген тюрлю тюслю ямавлу одеялгъа йимик къарайгъан адамланы белгили санаву тувулунгъан.

Озокъда, демократ процедураланы, сайлав кампанияланы дазуларында политика

салып ойлашывланы барышында бир-бир ёлдашларда булай суал тувулуна: башлангъан тюрленивлер бизин ленинчи партиябызны оьзюню башлапгъы табиатын трансформациялашдырывгъа гелтирмесми?

Гьали энни шо темагъа гёре кёп тюрлю сёйлевлер юрюле. КПСС, сайки, оьзюню кюрчюсюнде оьзюн тас этген ва шону башгъа сан янлары булангъы оьзге партия булан алышдырмагъа тарыкъ деген тавушлар эшитиле. Шогъар байлавлу болуп, КПСС-ни атын социал-демократ, социалист яда оьзге партиягъа алышдырмакъны гьакъындагъы идея бериле. Шо идеяны маънасы — КПСС-ни атындан ону ахырынчы идеалындан ва узакъ болжаллы борчларындан тувулунгъан «коммунист» деген белгилевючню тайдырмакъ. Шолай таклифни къабул этмеге ярамай деп гьисап этемен. Шону яшавгъа чыгъарыв КПСС-ни идея кюрчюсюне мекенли къапас уражакъ, КПСС-ни оьр муратланы партиясы гьисапда якълайгъан кёбюсю коммунистлени ва партияда тюгюллени гёнгюн чыгъарамакъ.

...дырылгъан шо ёл Уставны проектини маънасында, ону структурасында ва оьлчюнде гёрсетилген. Янгы Устав къысгъа болма таракъ, коммунистлени онгача ятывчулугъу учун имканлыкъ береген партия яшавны аслу кюрчю нормаларын къуршайгъан, партия къурумланы герти автономиясыны гарантияларын таъмин этеген болмагъа герек деген ...н санавдагъы ёравлар гьисапгъа алынгъан. Янгы Уставны проекти алдагъысындан эсе оьлчевюне гёре уьчде бир пайгъа гиччи, онну орнуна алты бёлюгю ва 72-нин орнуна 39 параграфы бар. Тюнегюн мен ёлдашлар булангъы лакъырлашывда шунда дагъы да резервлер барын гьис этдим.

Устав нормаланы алышынывларыны аслу маънасы — гьар партия политиканы чыгъарывда ва шону яшавгъа чыгъарывда, ёлбашчы партия органланы къурувда ва шоланы чалышывуна контроль этивде ортакъчылыкъ этмек учун лап да генг имканлыкъланы таъмин этип, коммунистни партия яшавуну центрына салмакъ.

...гъа болувуну заманын дазуландырыв имканлылыгъы къоллана.

Партияны къурум якъдан къурулушун ёрукълашдырагъан Уставны нормалары да партия яшавун демократлашдырывну гёзюнден янгыртыла. Партияны янгыз территория белгисине гёре къурмакъны таклифлери айтылды. Амма шолай янашыв загьмат коллективлерден партияны айырывгъа, массалар булангъы ону байлавлугъун осаллашдырывгъа гелтирер эди. Шо саялы да, партияны сакълавну ва территория-производство белгилеге гёре къурувну якълай туруп, биз бары да даражаларда партия къурумланы онгачалыгъыны артывунда аслу затны гёребиз. Гьали партия сыдраларыны демократ бирлиги булан бирче башлапгъы, ерли партия къурумланы, союз республикаланы Компартияларыны герти кюйдеги автономлугъун таъмин этмек учун партия ишине ёлбашчылыкъ этивню центрлашсызывун яшавгъа чыгъарыв бек агьамиятлы. КПСС-ни Уставы янгыз лап да аслу затны белгилемеге, политика чалышывну иш гёрювюню оьз...

Пачалыкъ гьакимлигини асувлулугъу учун

СССР-ни Халкъ депутатларыны гезиксиз уьчюнчю Съезди

СССР-ни Халкъ депутатларыны гезиксиз уьчюнчю съезди 12-нчи мартда Кремлде оьз ишин башлагъан.

СССР-ни Оьр Советини Председатели **М. С. Горбачёв** съездни ачгъан. Ол билдиргени йимик, 2245 халкъ депутатындан алданокъ 2092 адам язылгъан. Электрон системасыны кёмеги булан языв залда 2087 депутат барлыгъын билдирген.

Гезиксиз съезд ачылгъан деп билдириле. Кремлни Съездлер къаласында Совет Союзну Гимни согъула.

Съездни президиумуну составына жыйылгъанлар бир нече мекенлешдиривлер этген.

Президиумну составында, деп билдирген дагъы да председатель, Литва ССР-ни вакили ёкъ. Шонда республиканы Оьр Советини сессиясы юрюле. Шондан гелеген маълуматлар бир гьавур къувунлу. Сессия гьалиге ерли къабул этип битген ва энниден сонг да этежек документлени ва къарарланы гьакъында биз хас кюйде билмейбиз. Нечакъы не буса да, бизге гелеген маълуматлар шонда къабул этилеген къарарлар республиканы, халкъны ва бютюн бизин пачалыкъны терен пайдаларына ва къысматларына тие.

Литва ССР-ни Оьр Совети къабул этеген къарарлагъа байлавлу тувулагъан гьалны уьйренив булан машгъул болмагъа, шо къарарлагъа тийишли къыймат бермеге, шондан арагъа чыгъагъан гьасиллер этмеге Съезд СССР-ни Оьр Советине, биринчи гезикде Миллетлер Советине, Оьр Советни палаталарыны комиссияларына, комитетлерине совет гьукуматгъа тапшурув берген.

Депутатлар Съездни секре-

дентини къуллугъун бегетивню гьакъында.

3. СССР-ни Президентин сайлав.

Съездни иши уьч гюнню узагъында юрюлюп туражакъ деп токъташгъанлар. Ол ачылгъан гюн янгы сайлангъан халкъ депутатларыны ихтиярларын къабул гёрювню гьакъындагъы масъалагъа къарамакъ токъташдырылгъан. Сонг — СССР-ни Конституциясына алышынывлар ва къошумлар этивню ва СССР-ни Президентини къуллугъун бегетивню гьакъындагъы масъалагъа байлавлу докладгъа тынглап, шону арагъа салып ойлашывгъа гирише.

Сонг депутатлар гюнлюк иш низамны биринчи пунктуна къарама башлайлар. Мандат комиссияны председатели **Б. В. Гидаспов** оьзюню докладында Экинчи съездден сонггъу вакътиде депутат корпусуну составында бир нече алышынывланы гьакъында, айры-айры сайлав округларда ва жамият къурумларда сайлавланы натижалары гьакъында билдирген.

Мандат комиссияны таклифине гёре тавуш беривлени авадан пайы булан Съезд СССР-ни янгы сайлангъан халкъ депутатларыны ихтиярларын бегетген.

Шондан сонг Съезд СССР-ни Конституциясына алышынывлар ва къошумлар этмекни ва СССР-ни Президентини къуллугъун бегетмекни гьакъындагъы масъалагъа къаравгъа гёче. Оьр Советни Председателини биринчи заместители **А. И. Лукьянов** доклад этген.

12-нчи мартда тюшден сонг Съездде СССР-ни Конституциясына алышынывлар ва къошумлар этмекни ва СССР-

куссияны кюрчюсю ва базасы гьисапда къарайбыз. Муна шо саялы да кёп къатлавлу, кёп тюслю, мен айтар эдим, проектге этилеген сеслевив табии иш, эгер алдагъы вакътилерде йимик, бары да ерлерден гёземеликге арив гёрегенликни тавушлары эшитиле болгъан буса, яман болур эди. Бизин мурадыбыз — мен партияны Центральный Комитетини алдагъы Пленумунда шо гьакъда айтма да айтдым — умуми партия арагъа салып ойлашыв учун ачыкъ документни яратмакъ ва шолайлыкъда коллектив ахтарывну дагъыдан-дагъы активлешдиривге болушлукъ этмек эди.

Озокъда, биз бютюн шо гьаракатны янгыртып къурувну аслу агъымында, бизин социалист танглавубузну дазуларында гёребиз. Демек, ахтарыв — критикалы, позитивный ва къаныгъывлу ахтарыв — бизге яшав учун бек тарыкълы. Шо съездге ерли юрюлежек, съезд, гележек перспективагъа партияны программалы документин къабул этип, оьзюню ахырынчы сёзюн айтажакъ.

Башлангъан дискуссия гёрсетегени йимик, шону ортасында партияны реформалашдырывну масъалалары токътагъан. Шо толу кюйде англашыла, неге тюгюл де жамият оьсювюню кёбюсю масъалалары гьали шонда бирлешдириле. Сиз де билеген кюйде, платформаны проектинде бизин партиябызны янгыртып къурувгъа байлавлу принципли токъташдырывлары онгарылгъан. Энни Уставны проектинде шолар генг кюйде гёрсетилине.

Сизге берилген документ аппарат къуллукъчуланы башларында тувулунмагъан, КПСС-ни ЦК-сына, партия газетлеге, журналлагъа гелген, бизин теория центрларыбызда — Марксизмни-ленинизмни институтунда, Жамият илмуланы академиясында, шоланы республика филиалларында, партия вузларында онгарылгъан конструктивный таклифлени жыйымы гьисаплана. Артдагъы айларда КПСС-ни Центральный Комитети башлапгъы, ерли партия къурумлардан, айры-айры коммунистлерден Уставны 40 мингден де артыкъ англавну гьисапгъа ала эдик. Шолайлыкъ булан, сёз биз оьзюне багъып барагъан янгыртылгъан партияны, адамлыкъ, демократ социализмни партиясыны яшавуну аслу закону болуп токътажакъ документни онгарывну гьакъында бара.

Шо янгы англавну аслу кюрчюсю болуп XIX парконференцияда онгарылгъан партия ва пачалыкъ органларыны борчларын айырывну принципи, бары да процессleни туврадан-тувра ишин юрютювчю оьзеги гьисапда партияны пачалыкъ системасындан давамлы кюйде чыгъыву токътай. Башгъа сёзлер булан айтгъанда, сёз партияны оьзюню башлапгъы яратылгъандагъы мурадына къайтарывну — жамиятны авангард политика гючю болмакъны, жамиятгъа перспектива оьсювюню ёлун онгарывну ва таклиф этивню, пачалыкъ ва жамият къурулушларында коммунистлерден таба шоланы яшавгъа чыгъарывгъа етишмекни гьакъында бара.

Биз янгыртылгъан КПСС-ге оьзюню чалышывун Марксны, Энгельсни, Ленинни идеяларын яратывчу къайдада оьсдюрювге кюрчюленген бир ойлуланы-коммунистлени союзуна, ишчи классны, бары да загьматчыланы пайдаларын билдиреген социалист танглавну партиясына, оьзюню программалы платформасында совет кёп миллетли жамиятны бирлешдирмеге чалышагъан партиягъа йимик къарайбыз.

Биз КПСС интернационализмни позицияларында токътагъан, коммунист ва ишчи, социалист ва социал-демократ, либерал ва милли-демократ партиялар, парахатлыкъ ва социальный прогресс учун иш гёреген бары да жамият гючлер ва гьаракатлар булан бирге иш гёрювге ачыкъ деп билдиребиз.

Шолайлыкъ булан, КПСС оьзюню оьз идея-политика кюрчюсюнде янгыртыла ва янгы келпет ала. Уставны проекти жамиятны экономика, социальный-политика ва ругь яшавуну бары да якъларын реформалашдырывну шартларында партияны ролю, ихтиярларын янгы кюйде хасиятлашдырагъан КПСС-ни ЦК-ёлбашчы учунгъу ябушув эниниден сонг КПСС-ни аслу борчларындан бириси болажакъ. Шо борчгъа къыйышывлу болуп, тийишли устав положениелени онгармагъа, партия ишни къайдаларын ва шону къурувну формаларын бир къадар алышдырмагъа тюшежек. Партия Уставны проектине шолай янгылыкълар этилинген. Шоланы къошум гьисапда онгарыв ва оьсдюрюв тарыкъ болма имканлы. Шону проектни арагъа салып ойлашыв гёрсетежек.

Тек ишни оьзге янын гьисапгъа алмай къоймагъа ярамай. Шо КПСС-ни, ёлбашчы партия гьисаплана туруп, политика якъдан пачалыкъны гьалы, бизин социалист федерациябызны гьалы учун, экономикадагъы гьал учун, ватандашланы аманлыгъы, оланы ихтиярларын ва эркинликлерин таъмин этив учун, уьлкени халкъара пайдаларын юрютюв учун халкъны алдында политика якъдан жаваплылыгъында. Шо бизин учун енгил парламент оюнларын принципли кюйде гери ура. Шондан да артыкъ болуп, шо КПСС уьлке яшайгъан агьамиятлы масъалаланы чечивде ортакъчылыкъ этивден бир якъгъа тайышмай турмакъны, политика ёлбашчыгъа мандатны пайдалы кюйде пайдаландырмагъа имканлыкъ береген мекенли политиканы юрютмекни талап эте.

Мен ойлашагъан кюйде, жамиятда партияны ролюну ва ерини етишген алышынывларына къаршы турагъанлагъа да, бизин партияны реформалашдырывну яшавгъа чыгъармагъа сюегенлигибизден ва къаттылыгъыбыздан пайдаланып, шогъар оьзюню ёлун бермеге сюегенлеге, бизин политика позицияларыбызны осаллашывуна умут этегенлеге «болмас» деген къатты сёзюбюзню айтмагъа тарыкъбыз.

Биз КПСС-ни янгыртывну аслу ёлун булай затда гёребиз: ону авангард ролю тас болмагъа чы нечик де ярамай, гьатта, биревюлейине, гёземеликге юрюлегенинден жамиятны яшавуну гьар тюрлю якъларына асувлу кюйде таъсир этеген политика гертиликге айланмагъа тарыкъ.

Бары да юрюлеген арагъа

Эгер шо бирден къабул этилип гетсе, шолай абатны халкъара натижаларын да гёрмеге тарыкъ. Авур шартларда коммунист идеяны якълайгъан партияланы чалышывуна да шо терс янындан таъсир этер эди.

Гьакъыкъатда, КПСС-ни ролюн янгы кюйде гёрюв шону Уставын кюрчюден янгыртывну тарыкълылыгъын талап эте. Янгыз Уставын тюгюл, СССР-ни Конституциясын да къошуп, бир-бир пачалыкъ актланы да.

Шогъар байлавлу болуп, Центральный Комитет Аслу Законда партиягъа тиеген статьяланы алышдырывну гьакъындагъы закон сиптечилиги булан СССР-ни Халкъ депутатларыны съездине чыгъагъанлыкъ муратгъа къыйышывлу гьисаплана. Сизде тийишли таклифлер бар. Шоланы маънасы булай: КПСС-ни ёлбашчы ролю гьакъындагъы, политика системаны оьзеги гьисапда партияны гьакъындагъы положениени тайдырмакъ, Аслу Законда КПСС ва оьзге политика, жамият къурумлар учун тенг имканлыкъланы токъташдырмакъ, законлу, демократ формаларда гьакъыкъатда жамият политика яшавунда ортакъчылыкъ этмек, оьзлени программа муратларын яшавгъа чыгъармакъ учун ябушмакъ. Мен ойлашагъан кюйде, шолай алышынывлар ЦК-ны платформасыны проектинде ва Уставны проектинде гёрсетилген партияны ролюн янгы кюйде англавну агъымына салынгъан.

Янгы партия Уставын таклиф эте туруп, биз ич партия яшавунда терен алышынывланы законлашдырмагъа да хыял этебиз. Шолар КПСС-ни юзюн тюрлендирежек, шогъар герти демократ маъна бережек. Ич партия аралыкълар шо заман янгы сан янланы: демократизмни ва ёлдашлыкъны, пикруланы плюрализмин ва аянлыкъны, тарыкълы партия низамы булан бирлешеген азланы пайдаларын гьюрметлевню алмагъа герек. Озокъда, партия шогъар гёнгюллю кюйде гиреген гьар адам разилешеген умуми законгъа гёре яшайгъан къатты ва бирликген къурум кююнде къалмагъа тарыкъ.

Демократиялашдырывгъа членликни масъалаларында гёрсетилген. Шонда янгы гьал тувулуна. Биринчилей, КПСС-ге членликге къабул этивню бары да ихтиярлары, шо масъаланы ахырынчылай чечивню де къошуп, адамланы гьар къайсы бёлюклерден де яхшы билеген башлапгъы партия къурумлагъа бериле. Экинчилей, кандидат болжалны тайдырмакъ, КПСС-ге гирегенде рекомендацияланы борчлу кюйде бермек гёз алгъа тутула. Уьчюнчюлей, партиядан гёнгюллю кюйде чыгъывну гьакъындагъы положение гийириле, озокъда, шо партия къурумланы КПСС-ни сыдраларын беклешдиривге, оьзлени низамы партияны айыплайгъан адамлардан, ону Уставы булан къыйышывлу тюгюл адамлардан тазалавгъа байлавлу ишден айырмакъ демек тюгюл.

Коммунистни борчларын мекенли кюйде санавдан тайышмакъ таклиф этиле. Партияны членини ихтиярлары, ону партия ва ватандаш активлигини гарантиялары мекенли кюйде англатыла.

Коммунистлени ролюн артдырывну идеясы партияда сайлавланы механизмин демократлашдырывгъа байлавлу таклифлерден де оьте. Огъар шо процессде бютюн партия масъаланы ортакъчылыкъ этивюн гёз алгъа тута. Альтернативныйлыкъ, кандидатураланы тёбенден таба гёрсетивню принциплери, конференциялагъа ва съездлеге делегатлар сайлавда бары да коммунистлени туврадан-тувра ортакъчылыкъ этивю, пленумларда тюгюл, шоларда партия комитетлени биринчи секретарларын сайлав беклеше.

Конференциягъа яда съездге делегатлар сайлав булан бир вакътини ичинде оьрде токътагъан партия къурумну составына кандидатуралагъа байлавлу партия къурумланы таклифлер бермеге ихтиярлылыгъы гёз алгъа тутула. Партия комитетини бары да членлерини гьисап беривю, сайланагъан органдан инамлыкъдан чыкъгъан коммунистлени тайдырмагъа, ихтиярларыны болжалы битгенче алда шону тозмагъа, шолай да партияда бары да сайланагъан адамланы оьз ихтиярларын кютювню эки болжалпрограммаларын ва формаларын гьазирлевню ва яшавгъа чыгъарывну, хыйлы структураланы, кадрлар, издатель, финанс масъалаланы чечивню оланы табилигине берип, партия структурасыны шо бёлюклерини статусуна тиегенлерин белгилемеге борчлу деп гьисап этебиз.

Уставда партияны кюрчюсю гьисапда башлапгъы партия къурумгъа айрыча тергев берилген. Биз КПСС-ни политикасын онгарывгъа партияны тёбендеги бёлюклерини артып турагъан таъсирин Устав нормаларда беклешдирмек, оьрде токътагъан къурумланы ва аппаратны оланы чалышывуна увакъ-тюекге ерли баш къошувундан къутгъармакъ учун къаст этдик. Янгы Устав чалышывуну программаларын ва формаларын белгилев, оьз структурасын, жыйынлар, политика акциялар оьтгеривню заманын ва къайдасын белгилев булан байлавлу масъалаланы оьзбашына ва жаваплы кюйде чечивню имканлыкъларына башлапгъы партия къурумлагъа гарантия бериле.

Уставны проектинде — мен инанаман, сиз шогъар тергев бергенсиз — партияны район комитетлерини, шагьар комитетлерини актив кюйдеги чалышывуна онгайлы шартлар болдурувгъа уллу тергев бериле. Партия къурулушуну башлапгъы къурумлагъа барындан да ювукъда токътагъан, халкъны арасында туврадан-тувра политика ишни юрютеген шу аслу тармакъланы ролюн гётерип, гьали жамият яшавну демократлашдырывну процессинде аслу ёллардан бириси болмагъа герек деп гьисап этебиз.

Шо гёзден къарагъанда биз, сайки, Центральный Комитетни ва башлапгъы партия къурумланы арасында тарыкъ тюгюл бёлмелер йимик, партияны район комитетлерин, шагьар комитетлерин, шолай да обкомларын, крайкомларын тайдырмакъны гьакъындагъы таклифлер тюз тюгюл деп гьисап этебиз. Шолай «реформаны» натижаларын гёз алгъа гелтирмеге къыйын тюгюл. КПСС-ни Центральный Комитети 400 мингден де артыкъ башлапгъы къурумлар булангъы туврадан-тувра байлавлу-

(Арты 2-нчи бетде).

Сонг олар гюнлюк низамны ва Съездни ишини ёругъун бегетивге гёчген.

Жыйылгъанлар СССР-ни Халкъ депутатларыны гезиксиз уьчюнчю съездини гюнлюк иш низамына дискуссиялар этмей шулай масъалаланы къошгъан.

1. СССР-ни янгыдан сайлангъан халкъ депутатларыны ихтиярларын къабул гёрювню гьакъында.

2. СССР-ни Конституциясына (Аслу Законуна) алышынывлар ва къошумлар этивню ва СССР-ни Президентини бегетмекни гьакъындагъы масъалаланы арагъа салып ойлашыв давам этилген.

Сонг Съездде редакционный комиссия къурулгъан.

Депутатлар Г. Г. Гумбаридзе, В. И. Мироненко, И. В. Дорохов, Н. П. Шмелёв, М. И. Ибрагьимов, С. Я. Батышев, В. А. Медведев, В. И. Гольданский, Э. Ю. Салаев, А. И. Казанник, Е. И. Подолякина сёйлеген.

Шону булан съездни ишини биринчи гюню тамамлангъан.

(ТАСС).

ДАССР-ни МИНИСТРЛЕР СОВЕТИНИ ИНФОРМАЦИЯ ЦЕНТРЫ БИЛДИРЕ:

Осман Абдурагьманович Османов ДАССР-ни Госагропромуну председателини биринчи заместители этилип белгиленген.

О. А. Османов 1938-нчи йыл Къарабудагъгент юртда сабанчыны агьлюсюнде тувгъан, къумукъ.

Осман Абдурагьманович загьмат чалышывун 1957-нчи йыл Госбанкны Дагъыстан конторасыны Къарабудагъгент бёлюгюню бухгалтерини къуллугъунда башлагъан.

«Манасгент» совхозну старший ва баш экономисти, Ленин (юрт) райисполкомну юрт хозяйство управлениесини начальниги, «Паравул» совхозну директору болуп ишлеген, 1985-нчи йыл XXII партсъездни атындагъы колхозну председатели этилип сайлангъан.

1964-нчю йыл О. А. Османов Ленинградда Н. А. Вознесенскийни атындагъы финанс-экономика институтну битдирген. Шо йыл бу институтда аспирантурагъа тюшген, шонда кандидатлыкъ диссертациясын якълагъан, огъар экономика илмуланы кандидаты деген алим ат берилген.

Осман Абдурагьманович КПСС-ни 1961-нчи йылдан берлиги члени, районну ва республиканы жамият ишинде актив кюйде ортакъчылыкъ эте, КПСС-ни Ленин райкомуну, халкъ контролюну республика комитетини члени, 1990-нчы йыл 4-нчю мартда 168 номерли Къакъашура сайлав округдан ДАССР-ни халкъ депутаты этилип сайлангъан.

Къайратлы загьматы ва жамият чалышыву учун О. А. Османов «Гюрметлев белгиси» деген оьрден булан савгъатлангъан.

Осман Абдурагьмановични агьлюсюнде уьч яш бар.

ЗАГЬМАТЧЫЛАГЪА ПОЛИТИКА ЯКЪДАН МАЪЛУМАТЛАР БЕРИВНЮ БИРЛИКДЕГИ ГЮНЮ ГЬАКЪЫНДА

Политика якъдан информация беривню ва гьисап беривню гезикли республика гюню 1990-нчы йыл 22-нчи мартда оьтгерилежек.

Оьзлени сёйлевлерин КПСС-ни ЦК-сыны март (1990 йыл) Пленумуну материалларына ва СССР-ни Халкъ депутатларыны гезиксиз уьчюнчю съездини къарарларына багъышламакъ докладчылагъа таклиф этилген.

КПСС-ни ЦК-сыны Пленумунда

М. С. ГОРБАЧЁВНУ доклады

(Башы 1-нчи бетде).

гъун яшавгъа чыгъармагъа болмажакъ. Коммунистлер де районларда, шагьарларда, областларда, крайларда ишлени гьалына таъсир этмеге имканлыгъын тас этежек, токътап турувну вакътисинден эсе увакъ пайдалары булан дагъы да артыкъ къысылып туражакъ. Гьатта халкъ депутатларыны Советлерине сайлавларда политика ябушувун олар нечик болуп да асувлу кюйде юрютме болмажакъ, къарагъан заманда, ачыкъ кюйдеги партия структурасыны душманлары шону сюе.

Сёз ёругъуна айтгъанда, гюнтувуш европа уьлкелерини сынаву лап да шо район ва шагьар бёлюклер бузулгъан сонг, партияны осаллашыву да болгъанлыгъына шагьатлыкъ эте.

Партияны гьалиги структурасын бузмагъа талап этивлеге къаршы чыгъа туруп, биз шо бир гьалындан тайышмай турсун деп бирдокъда айтмайбыз. Уставны шо масъалагъа тиеген положениелери ярашывлу къайдада янашывлар учун генг имканлыкълар бере. Мунда партияны структурасын уьлкени административ - территория бёлюнювю булан къатты кюйде байлап турувдан отказ этмекни гьакъында айтыла, шо къайда, белгили жени йимик, алдын, оьзлени регионларында партия комитетлери бары ишни юрютюп турагъан заманларда толу кюйде англашыла. Район комитетлени, шагьар комитетлени ва шолай оьзгелерин къурувгъа яда тайдырывгъа ерли структура масъалаланы оьзлеге чечмеге партияны бары да бёлюклерине ихтияр бериле.

Уставда биринчилей партия къурумланы, партия клубланы, дискуссия центрланы ва мердешли партия структураланы авузарындан чыгъагъан [illegible] къурум бёлюклерини секретарларыны советлерин къурмагъа имканлыкъ берив гёз алгъа тутула. Шо партия чалышывун демократлашдырывну ёлунда агьамиятлы абат экенине шек ёкъ, шо да, булай алгъанда, артдагъы йылларда бизде топлангъан сынавну Уставда беклешдире.

Уставны проектинде партия къурулушунда милли инары сан якъдан янгы даражада гьисапгъа алына ва че- [illegible]

кюйдеги онгачалыкъны таъмин этеген союз республикала Компартияларыны янгы статусун беклешдире. Шо онгачалыкъ союз республикаланы Компартияларына оьз программаларын ва норматив документлерин гьазирлемеге ва шогъар къыйышывлу кюйде къурум, кадрлар, издательство ва финанс масъалаларын чечмеге, оьз республикаларын оьсдюрювю бары да тармакъларында политика ёлун юрютмеге ихтияр берив булан яшавгъа чыгъарылажакъ. Уставны проектинде шолай да Президиумну ва КПСС-ни ЦК-сыны комиссияларыны союз республикаланы компартияларына тиеген принципли масъалаланы чечивге оланы толу ихтиярлы вакиллерини ортакъчылыкъ этивю булан къаралагъанлыкъ, къабул этилген къарар булан рази тюгюл гезиклерде союз республиканы Компартиясыны ЦК-сы эришивлю масъалаланы арагъа салып ойлашмакъ учун КПСС-ни ЦК-сыны Пленумун лакъырывну талап этмеге ихтиярлылыкъ гёз алгъа тутулгъан.

Республика Компартияларына тиеген масъалаланы чечивге Уставны проектине салынгъан принциплеге ва янашывлагъа байлавлу болуп, Россияда республика партия къурумун яратывну гьакъында да бек аслу масъала арагъа чыгъа. Союзну оьлчевлеринде Россия къудратлы система къурув факторуну гьисапда, Россияны коммунистлерин буса КПСС-ни бирлигин ва туташлыгъын таъмин этивде айрыча роль ойнайгъаны гьакъында айта турмагъа гьажатлыкъ ёкъ.

Гьали Россияны область партия къурумларыны авадан пайында РСФСР-ни Компартиясын къурмакъны гьакъындагъы масъала къатты кюйде салынгъан. Ленинградда, масала, референдумну барышында, партияны Ленинград область комитети бизге билдирген йимик, коммунистлени 80 проценти шону къурувну якълагъан. Республиканы коммунистлери шо масъаланы оьзлер чечмеге герек деп ойлашаман.

Оьтген, генглешген Пленумда, сизин эсигизде де барны йимик, биз РСФСР-ни партия къурумлары оьзлени жыйынларында ва конференцияларында [illegible]

таклиф этеген зат гьакъылы: Россия партия къурумун XXVIII съездге сайлангъан делегатлар съездден алда эки жумалагъа оьз конференциясына жыйылар, шо масъаланы оьзлер арагъа салып ойлашар, коллектив къайдада таклифлер гьазирлер ва съездде шоланы якълар. Политбюрону шо позициясы ойлашылынгъан, шо тюз деп эсибизге геле.

Шолай конференцияны гьазирлевю КПСС-ни ЦК-сыны Россия бюросуна ва край, область, округ, Москва шагьар партия къурумларыны вакиллеринден сайлангъан гьазирлик гёрюв комитетине тапшурмагъа болур эди. Шо да лап да тарыкъ затны таъмин этер эди деп ойлашаман.

Арт вакътилерде шо тармакъда тувулунгъан бары да затланы бир тармакъда бирлешдирмеге ва шо уллу масъаланы пайдалы кюйде чечивню тезликде башламагъа янгыз шолай янашыв имканлыкъ бережек деп гьисап этемен.

Уставны проектинде партияны оьр органлары гьакъындагъы бёлюкге къошулгъан положениелер гезикли кюйде айтылына. Шо англашыла. Ерли партия къурумланы, союз республиканы Компартияларыны ёлбашчы органларындан башгъа болуп, партияны оьр органларыны чалышывун къурувну норматив кюрчюсюн КПСС-ни Уставындан къайры, гьеч бир тюрлю оьзге документлер булан белгилемеге бажарылмай чы.

Шо бёлюкдеги янгы зат — инг башлап партияны Центральный Комитетини дагъы да генг кюйдеги иш юрютюв органын — оьзюню составына ишчилени, сабанчыланы, интеллигенцияны, асгер къуллукъчуланы, шолай да загьматны ветеранларыны вакиллери сайланмагъа, шолай да къуллукъларына гёре союз республикаланы Компартияларыны ёлбашчылары да гирмеге борчлу КПСС-ни ЦК-сыны Президиумун бегетив. Президиумну членлерини санавун съезд токъташдыра.

КПСС-ни ЦК-сыны секретарлары ёлбашчылыкъ этеген даимлик комиссияларын — [illegible]

жакъ болгъандан сонг, демек, туврадан-тувра башлапгъы партия къурумларда сайлана болгъан сонг, шо заман башлапгъы партия къурумну вакиллери биринчи адамланы сайлавгъа бакъгъан якъда оьз хыялларын да гёрсетер. Тек, гелигиз биз оьнг арагъа салып ойлашайыкъ. Б[из] идеяда коллегиячылыкъны оь[р] даражасы бар деп ойлашаман: башлапгъы къурумдан тутуп, оьр эшелонгъа ерли партияда аслу адамлар коммунистлени тергевюню тюбюнде болажакъ.

КПСС-ни ЦК-сыны даимлик органы гьисапда ЦК-ны алышынгъан секретариатын къурувну якъчылары да бар экенин эсгермеге тарыкъ. Бизге мунда, Пленумда, шо масъаланы арагъа салып ойлашмагъа герек деп эсиме геле.

Коммунистлени уллу отряды СССР-ни Савутлу Гючлеринде къуллукъ эте. Мунда партия ишини оьз башгъалыкълары бар, КПСС-ни Уставын гьазирлейгенде шоланы гьисапгъа алмагъа тиише.

Революцияны янгыртып къурувну принциплеринде сан якъдан янгы Савутлу Гючлени къурулушунда армия партия къурумларыны ва политика органларыны ролюн гётеривге элтеген роль бютюн партия, политика ишни янгыртывдан таба, асгер коллективлени яшавун ва чалышывун демократлашдырывдан таба оьте. КПСС-ни Уставыны армия партия къурумлагъа тиеген нормалары да шо ёлда иш гёрмеге борчлу.

Озокъда, ёлдашлар, шо армия структураланы тынч кюйде янгыртып къурув болмажакъ, тек шону заманы етишген, шогъар гиришмеге де герек. Биз мунда, Центральный Комитетни Пленумунда шо бек агьамиятлы масъалагъа байлавлу пикру алышдырывгъа умут этебиз.

Партияны демократлашдырывгъа, политика ва къылыкъ якъдан ону янгыртывгъа КПСС-ни партияны съезди сайлайгъан ва огъар гьисап береген Центральный контроль-ревизионный комиссиясын къурув къуллукъ [illegible]

зия комиссиясыны демократ гёрюнюшю болажакъ, оьзюню табилигиндеги иш юрютювчю органы — президиумун ва ону бир нече председателлерин сайлажакъ.

Биз, балики, — гелигиз гьакълашайыкъ, КПСС-ни Уставына тийишли алышынывлар этгинче, демек, партияны XXVIII съездине гьазирлик гёрювню вакътинде — оланы конференцияларында ва съездлеринде район, шагьар, округ, область, край, партия къурумларыны ва союз республикаланы Компартияларыны контроль-ревизия комиссияларын къурувну жаваплылыгъын оьзюбюзню уьстюбюзге алмагъа ва чечмеге болар эдик. Сынав гьисапда шолай иш гьали юрюлюп де тура. Биз топлагъан сынавну кюрчюсюнде КПСС-ни Уставында таклифлер де этиле.

Конференцияларда ва съездлерде КПСС-ни янгы Уставыны проектинде, шолай да бизин Пленумну арагъа салып ойлашывуна берилген КПСС-ни ЦКРК-сы гьакъындагъы положениелени проектинде гёрсетилген оланы борчларына тергев бакъдырып, комиссиялары гьакъындагъы положениелени де бегетмеге болар эди. Эгер къаршылыкълар болмаса, Центральный Комитетни Пленумуну къарарында шолай янашывну гёрсетмеге де ярай эди.

КПСС-ни демократлашдырыв къайдадагъы янгыртып къурувну маънасында алгъан заманда Уставны проекти булан партия бюджетини амалгъа геливюню ва харжланывуну ишинде мекенли кюйдеги алышынывлар гёз алгъа тутулгъан. Буссагьатгъы вакътиде бары да ерлерде алгъа салынагъан башлапгъы партия къурумланы талаплары яшавгъа чыгъарыла: олар жыягъан партия взносланы 50 процентине ерлиги пайын оьзлени ихтиярында къоймакъ.

Гьалиги шартларда, партия къурумланы чалышывунда айры-айры янгы борчлар ва политика къастланы салывну тармакъланы арагъа чыгъагъанда, шо чара оьз заманында гёрюлген ва тюз деп ойлашабыз.

Ёлдашлар! Съездни гьазирлевню бир нече масъалаларыны уьстюнде токътамагъа да изну беригиз. Съездни 1990-нчы йыл 2-нчи июлда Кремлни Съездлер къаласында чакъырмакъ деген таклиф бар.

КПСС-ни ЦК-сыны сентябрь Пленумунда съездни гюнлюк иш низамы бегетилген эди. КПСС-ни «Адилли, демократ социализмге» деген платформасы гьакъындагъы масъала булан ону толумлашдырмакъ таклиф этиле. КПСС-ни платформасы ва Уставны проектлери булан байлавлу болгъан бары да масъалаланы ЦК-ны докладында айтмакъны гьакъында муна гьали бусагьат сёйлешип къоймагъа ярамажакъ эди. Таклиф этилеген гюнлюк иш низамы съездде оьзге масъалалар, сиптечилик якъда оьзге тюрлю къайдада таклиф этилген тюрлю-тюрлю къарарланы проектлери де тувулунмагъа болагъаны англашыла. Биз съезд яратывчулукъ шартларда оьтсюн учун болушлукъ этмеге борчлубуз.

Бизге съездеги вакиллени нормаларын ва делегатлар сайлавланы къайдаларын токъташдырмагъа тарыкъ. КПСС-ни XXVII съездине партияны 3670 членинден бир делегат сайлангъан эди. Оьтген вакътини ичинде партияны членлерини санаву артгъан, 1990-нчу йылны январь айыны 1-нче шонда партияны 18,8 миллион члени болгъан. Шону гьисапгъа алмакъ булан XXVIII съездге партияны 4 минг членинден бир делегат сайламакъ таклиф этиле. Гьисап этивлеге гёре, шо съездде 4700-ге ювукъ делегат болмагъа имканлыкъ бере.

Делегатлар сайлавланы къайдасына бакъгъан якъда биз, демократ нормалардан ёлбашчылыкъ алып, оьзлени масъалаларын оьзлеге чечмек учун партия къурумлагъа уллу эркинлик берме герекликден ёлбашчылыкъ алма тарыкъбыз.

Хыйлы партия къурумлардан, айрокъда шагьардагъылардан, съездге делегатланы партия округлагъа гёре оьтгермеге таклифлер гелген. Айрокъда партия къурумлагъа уллу территорияларда иш гёрмеге тюшеген ерлерде делегатлар сайлавну алдынгъы къайдасыны якъчылары да бар. Ба-

къыллы кюйде чечмеге борчлубуз.

ЦК-ны Партия къурулушуну ва кадрлар политикасыны масъалаларына къарайгъан комиссиясыны шо гьакъдагъы таклифлери языльп чыгъарылды, савлай алгъанда олар коммунистлени ягъындан якълав тапды. Эгер ЦК бугюн шоланы арагъа салып ойлашса ва тийишли къарар къабул этсе, тюз болажакъ деп ойлашаман.

Партияны съездине гьазирлик гёреген заманда шо иш генг кюйдеги партия активине аркъа таявну ёлунда юрютюв учун къаст къылагъан коммунистлени кёп санавдагъы ёравларын гьисапгъа алмагъа тюше. Центральный органгъа гирмейген коммунистлени, инг биринчилей башлапгъы партия къурумланы секретарларын, ерли партия къуллукъчуланы, алимлени ЦК-ны комиссияларындан таба ЦК-ны платформасыны ва КПСС-ни Уставыны проектлерине байлавлу ва тийишли таклифлер гьазирлевге байлавлу дискуссияланы материалларын жамлашдырывгъа тезликге къуршамагъа тарыкъ болажакъ. Шо демократиялы болажакъ ва заманны ругьуна жавап бережек деп ойлашаман.

Съездге делегатлар сайлавну барышында шолардан КПСС-ни съездине аслу документлер ва къарарлар гьазирлевге, съездни оьтгеривню къайдасына, ону жыйынларыны регламентине байлавлу ишчи комиссиялар яда группалар къурмакъ муратгъа къуйышывлу. Шолай янашыв съездге гьазирлик гёрювню дагъы да пайдалы ва демократиялы этежек.

Гьали партияда гьисап берив-сайлав кампанияны гьакъында. ЦК-ны оьтген Пленумунда Политбюро, Пленумну ортакъчылары партияны бары да бёлюклеринде ЦК-ны платформасыны ва КПСС-ни Уставыны проектлерине байлавлу генг кюйдеги дискуссиялар булан аралашагъан толу кюйдеги гьисап беривлер ва сайлавлар съездни алдында болма герекни гьакъында айтгъан эдилер. Айры-айры партия комитетлери гьисап беривлени ва сайлавланы съездден сонг оьтгерме герек деп къарышалар. Шо тюз тюгюл деп ойлашаман. Муна шу саялы.

жамиятыбызда да къабул этилме болагъан гьал.

Шо ишни бир яны. Биревю яны гьали бары да даражалардагъы партия органлар янгы гючлени геливюне, ишни политика къайдаларын билеген, наслыкъдан ва къурум санатлыкъдан эркин, социализмни ишине берилген янгыртып къурув формациясыны ёлбашчы кадрларыны геливюне айрокъда бек харлы. Партиягъа бир заманда да болмагъан йимик, политика боецлери, партия органлары гьакъында бюрократ, чиновник аппараты йимик жамият англавуна тувулунгъан пикруну алышдырма бажарагъан жагь, къоччакъ адамлар тарыкъ.

Янгыз гьисап беривлени ва сайлавланы барышында, партияны гьакъында, социализмни гьакъында намуслу, ачыкъ кюйдеги лакъырыны шартларын да практика ишлени программасы амалгъа гелтирилмеге бола, съездге делегатлар этилип буса янгыртып къурув учунгъу къочкакъ сайланажакъ. Янгыз гьисап берив-сайлав кампанияны политика хазнасына аркъа таяй туруп, съездге герти кюйдеги яратывчулукъ, сёзсюз ва яшыртгъын политика манёврлардан эркин кюйдеги инамлы гьал болдурмагъа бажарыла.

Ахырда да, бизин къарар къабул этив учун бютюн жаваплылыкъны, шону ичинде съездде къарар къабул этив ва шоланы практикада яшавгъа чыгъарыв учун бютюн жаваплылыкъны уьстюне алма болагъан сайланагъан булай органлар болма герек. Янгыз шону кюрчюсюнде партияны сёзю де, иши де айрылмажакъ.

Съездден сонггъу девюрде гьисап беривлер ва сайлавлар оьтгеривню якъчылары КПСС-ни Уставында тийишли алышынывлар болмай туруп, ёлбашчы органланы демократ альтернатив кюрчюде сайламагъа бажарылмайгъаны гьакъында айталар. Тек партия къурумлагъа, тёбенден таба таклифлер беривню гьисапгъа алмакъ булан ёлбашчы органлар сайлавну оьтгермеге партия къурумлагъа имканлыкъ береген къайданы токъташдырмагъа ва шоллукъда бар мандатлардан эсе бюллетенлеге кандидатланы кёп къошмагъа бирев де пур-

шолай оьзгелерин къурувгъа яда тайдырывгъа ерли структура масъалаланы оьзлеге чечмеге партияны бары да бёлюклерине ихтияр бериле.

Уставда биринчилей партия къурумланы, партия клубланы, дискуссия центрланы ва мердешли партия структураланы дазуларындан чыгъагъан оьзге къурум бёлюклерини секретарларыны советлерин къурмагъа имканлыкъ берив гёз алгъа тутула. Шо партия чалышывун демократлашдырывну ёлунда агъамиятлы абат экенине шек ёкъ, шо да, булай алгъанда, артдагъы йылларда бизде топлангъан сынавну Уставда беклешдире.

Уставны проектинде партия къурулушунда милли янлары сан якъдан янгы даражада гьисапгъа алына ва чечиле. Милли аралыкъларыны оьрчюген масъалалары партиягъа да етишген. Союз республиканы Компартияларыны бир-бири булангъы аралыкъларыны — бир-бири булан да, центр булан да — масъалалары оьр даражада агъамиятлы болгъан.

Янгы къайдада чечивлени ахтарагъанда бирбирде бизин гьай этивюбюзню аслу заты — КПСС-ни бирлиги — унутулагъаны рагьатсызландыра. Айрыча айтгъанда, КПСС-ни федератив принципге гёре — союз республиканы Компартияларыны союзу йимик — къурувгъа гёчме, союз республиканы Компартияларыны янындан центргъа гёнгюллю кюйде берилеген янгыз шо бир ихтиярланы КПСС-ни Уставында беклешдирме таклифлер бериле. Шо бир вакътини ичинде республиканы коммунистлерини арасында оьтгерилеген референдумну ёлунда союз республиканы Компартияларыны КПСС-ден чыкъмагъа ихтиярлылыгъын гёз алгъа тутмакъ таклиф этиле.

Шо янгы къайдаланы ахыры нечик болажагъын гёз алгъа гелтирмеге къыйын тюгюл. Шо оьзюнде бирликген партия политикасы, жамиятда КПСС-ни бирлешдирив ва ёрукълашдырыв борчларын яшавгъа чыгъарыв, совет федерацияны ва ССР Союзун беклешдиривге байлавлу бирликдеги иш бажарылмайгъан кюйде КПСС-ни милли белгиге гёре бёлюв болур эди.

Уставны проектине салынагъан нормалар КПСС-ни туташ кююнде сакъламагъа имканлыкъ бере. Шону булан бирге де олар КПСС-ни Программасыны ва Уставыны оьлчевлеринде олагъа герти таъмин этивде айрыча роль ойнайгъаны гьакъында айта турмагъа гьажатлыкъ ёкъ.

Гьали Россияны область партия къурумларыны авадан пайында РСФСР-ни Компартиясын къурмакъны гьакъындагъы масъала къатты кюйде салынгъан. Ленинградда, масала, референдумну бары шында, партияны Ленинград область комитети бизге билдирегени йимик, коммунистлени 80 проценти шону къурувну якълагъан. Республиканы коммунистлери шо масъаланы оьзлер чечмеге герек деп ойлашаман.

Оьтген, генглешген Пленумда, сизин эсигизде де бар ны йимик, биз РСФСР-ни партия къурумлары оьтгени жыйынларында ва конференцияларында шо масъалаланы арагъа салып ойлашажакъ, гьасиллерин буса республика партия конференциясы партияны XXVIII съездини алдында чыгъаражакъ деп сёйлешген эдик.

Ёлдашлар, шо конференцияны Москва шагьарда 19-ччу июнда оьтгермек сизин къаравугъузгъа таклиф этиле. Ол РСФСР-ни коммунистлерини умуми позициясын ахыргъа ерли гьазирлемеге ва партияны съездине шону бермеге борчлу. Шону гьисапгъа алмакъ булан, огъар айрыча делегатлар сайламай, РСФСР-ни партия къурумундан КПСС-ни XXVIII съездине сайлангъан делегатланы ихтиярларына къоймакъ дурус болур эди. Олар къарар къабул этер ва яшавда ону оьтгерер.

Биз шо масъаланы хас кюйде арагъа салып ойлашдыкъ — Политбюрода бир нече керен ва ЦК-ны артдагъы Пленумунда да, XXVIII съездге платформаны проектин арагъа салып ойлашывну оьлчевлеринде. Озокъда, булай ёл булан бармагъа ярай: Россия партконференциясына делегатланы айрыча сайлап, шо конференцияны оьтгермек, шонда партияны XXVIII съездинде къарамакъ учун пикруланы ва таклифлени онгармакъ. Тек булай болуп къалмасмы: Россия конференциясыны делегатлары жыйылар, таклифлер гьазирлер, оланы арты булан буса Россия партия къурумларындан съездни делегатлары гелип къалар — уьстевюне де Россия партконференциясыны делегатлары айтгъан затлар булан олар рази болажагъы да белгисиз. Варисликни орнуна бир тюрлю булгъавур болуп къалмагъа бажарыла. Шо саялы да биз мегe бажарылмай чы.

Шо бёлюкдеги янгы зат — инг башлап партияны Центральный Комитетини дагъы да генг кюйдеги иш юрютюв органын — оьзюню составына ишчилени, сабанчыланы, интеллигенцияны, асгер къуллукъчуланы, шолай да загъматны ветеранларыны вакиллери сайланмагъа, шолай да къуллукъларына гёре союз республиканы Компартияларыны ёлбашчылары да гирмеге борчлу КПСС-ни ЦК-сыны Президиумун бегетив. Президиумну членлерини санавун съезд токъташдыра.

КПСС-ни ЦК-сыны секретарлары ёлбашчылыкъ этеген даимлик комиссияларын — тюрлю-тюрлю ёлларда партияны чалышывуну масъалаларын гьазирлевню яшавгъа чыгъарма герекли комиссияланы къурмакъ таклиф этиле. Гьали бар комиссиялардан башгъачалай болуп, олар оьз ихтиярлылыгъыны масъалаларына гёре къарарлар къабул этмеге ихтиярлылыкъ булан таъмин этиле.

Партиягъа КПСС-ни председателини ва ону заместителлерини партия съезди сайлайгъан къуллукъларын гийирмек таклиф этиле. Олар КПСС-ни ЦК-сыны органлары ны ишине гьар гюнлюк умуми ёлбашчылыгъын, ону гьакълашывун ва асувлулугъун таъмин этежек.

Шо пикру КПСС-ни ЦК-сыны платформасына салынып битген, партия къурумларда арагъа салынып ойлашылып тура. Коммунистлени айры-айры соравлары тувулунгъан. Шоланы арасындан бириси — бир-эки сёз булан мен шону уьстюнде токътамагъа сюер эдим — шулай: партия къурумланы ишини коллегиялылыгъына шо бир тюрлю зарал гелтирмесми экен? Ёлдашлар, биз тюз идеяны амалгъа гелтиргенбиз деп эсибизге геле. Неге? Эгер реалистлер болса ва намуслу кюйде анализ этсе, — биз янгыз муна шолай этмеге болабыз — коммунистлени хыйлыларыны гёнгю шулай чы, партияны ёлбашчылыкъ этеген асувлу адамлары коммунистлени янындан тувра къайдада сайланып къалгъан. Шо саялы да булай таклиф тувулунгъан: оланы партия комитетлени Пленумунда сайлама тарыкъ тюгюл, партия жыйынларда, конференцияларда ва съездлерде коммунистлер оьзлер сайласын. Конференцияны ва съездлени делегатлары партия округлагъа гёре сайлана-

Уставны армия партия къурумлагъа тиеген нормалары да шо ёлда иш гёрмеге борчлу.

Озокъда, ёлдашлар, шо армия структураланы тынч кюйде янгыртып къурув болмажакъ, тек шону заманы етишген, шогъар тиришмеге де герек. Биз мунда, Центральный Комитетни Пленумунда шо бек агъамиятлы масъалагъа байлавлу пикру алышдырывгъа умут этебиз.

Партияны демократлашдырывгъа, политика ва къылыкъ якъдан ону янгыртывгъа КПСС-ни партияны съезди сайлайгъан ва огъар гьисап береген Центральный контроль-ревизионный комиссиясын къурув къуллукъ этежек.

Партия контролюну ва ревизия ишини гьали иш гёрюп турагъан системасы оьзюню гючюн тас этгенин яшав гёрсетген. Кёбюсю гезиклерде шо яшавда ва Уставда контроль ва ревизия органлагъа экинчи даражалы роль берилгенлик булан англатыла. Оланы болма герек онгачалыгъы ёкъ. Ерлерде хыйлы хас комиссиялары аслу гьалда партия комитетлени секретарларыны тапшурувларын яшавгъа чыгъарыв булан машгъул, ревизия иши буса, адатлы гьалда, партия аппаратыны финанс-хозяйство бёлюклерини ёлбашчылыгъы булан яшавгъа оьтгериле.

Партия структурасында центрда бирлешген онгача сайлав контроль органын ва ерлерде тийишли органларын къурма гьажат экенине бизин яшав оьзю гелтирген. Шо XIX партия конференциясыны къарарларында гёз алгъа тутулгъан, гьали ол КПСС-ни Уставыны проектинде де гёрсетилген.

Шо чара партияда «эки центрны» тувулунувуна гелтирежек деген къоркъувлар айтыла. Шо масъаланы кёп керенлер арагъа салып ойлашып, ЦК-ны Политбюросу шолай къоркъувлар тюз тюгюл деп гьисап эте, неге тюгюл де янгы контроль органыны ёлбашчылыкъ этив борчлары болмажакъ. Ону бютюн чалышыву КПСС-ни программа документлерини ва Уставыны, съездлерини ва конференцияларыны къарарларыны яшавгъа чыгъарылывуну, партия бюджетини тамам этиливю, партия низамын ва къылыгъын сакълав, коммунистлени арзаларына къарав учун контроллукъ болдурувгъа бакъдырылажакъ. Центральный контроль-ревизувну маънасында алгъан заманда Уставны проекти булан партия бюджетини амалгъа гелививю ва харжланывуну ишинде мекенли кюйдеги алышынывлар гёз алгъа тутулгъан. Буссагьатгъы вакътиде бары да ерлерде алгъа салынагъан башлапгъы партия къурумланы талаплары яшавгъа чыгъарыла: олар жыягъан партия взносланы 50 процентине ерлиги пайын оьзлени ихтиярында къоймакъ.

Гьалиги шартларда, партия къурумланы чалышывунда айры-айры янгы борчлар ва политика къастланы салывну тармакълары арагъа чыгъагъанда, шо чара оьз заманында гёрюлген ва тюз деп ойлашабыз.

Партия Уставына бюджетни амалгъа геливю ва партия маяларын харжлав булан байлавлу бары да масъалаланы ачыкълылыгъы гьакъындагъы положение къошула. Энниден сонг партияны бюджети гележекде шону язып чыгъармакъ булан КПСС-ни ЦК-сыны Пленумларында къаралажакъ ва бегетилежек.

Уставны проектинде членлик взносланы тёлевню янгы шкаласы таклиф этилген. Ол коммунистлени кёп санавдагъы таклифлерин ва ёравларын гьисапгъа алмакъ булан тизилген. Тюзю, партияны членлерини айры-айры категорияларын взнослар тёлевден эркин этивню таклифи де шоланы арасында бар эди. Шолай абат бизин партиябызгъа мердешли болмас эди. Коммунистлени янындан да ол англашылмай къалмакъ бар эди деп ойлашаман. Шо саялы да проект булан айры-айры категориялар учун белгили къайдадагъы членлик взносланы адаты гёз алгъа тутула, шо, къарагъан заманда, булай гезикде тарыкълы болагъан лап да тюз кюю.

Уставны проектини айры-айры янгы положениелерини маънасын айтып битдире туруп, партияны гьалиги оьсювюню, ону бютюнлей янгыртывну объектив талапларындан шо янгылыкълар арагъа чыгъагъанын эсгермеге сюер эдим. Уставны проектинде шоланы амалгъа гелтире туруп, биз партияны генг кюйде демократлашдырывну бизин жамиятыбызны авангард гючю гьисапда ону къурум ва яшавлукъ бажарывлулугъуну оьсювю булан бирлешдиреген ич партия аралыкъларын шулай янгыртып къурувгъа бакъдырылгъан документни коммунистлени арагъа салып ойлашывуна бермеге гьисап этебиз.

этивлеге гёре, шо съездге 4700-ге ювукъ делегат болмагъа имканлыкъ бере.

Делегатлар сайлавланы къайдасына бакъгъан якъда биз, демократ нормалардан ёлбашчылыкъ алып, оьзлени масъалаларын оьзлеге чечмек учун партия къурумлагъа уллу эркинлик берме герекликден ёлбашчылыкъ алма тарыкъбыз.

Хыйлы партия къурумлардан, айрокъда шагьардагъылардан, съездге делегатланы партия округлагъа гёре оьтгермеге таклифлер гелген. Айрокъда партия къурумлагъа уллу территорияларда иш гёрмеге тюшеген ерлерде делегатлар сайлавну алдынгъы къайдасыны якъчылары да бар. Бары да шо масъалалар партком ланы, шагьар комитетлени ва район комитетлени секретарларыны уллу группасы булангъы ёлугъувну заманында гётерилген эди. Шоланы ишини мекенли кюйдеги шартлары нечакъы не буса да бу ишде янашывлагъа оьзюню таъсирин эте.

ЦК-ны Политбюросу КПСС-ни XXVIII съездине делегатлар сайлавну нечик къайдасы оьзлеге къыйышагъанын оьзлеге белгилемеге партия къурумлагъа ихтияр бермекни имканлы деп гьисап эте.

Тюзю, шо масъалагъа байлавлу да критикалы замечаниелер бар. Тек шо гьали — бугюнгю жамият-политика процессини характерли белгиси: бары да таклифлер не къайдада болуп да шекликни тюбюне тюше. Делегатлар нечик сайланма герекни оьзлер белгилеме партия къурумлагъа ихтияр бермекни тюнегюн таклиф этгенлер бугюн буса булай дей: ерли партия органлагъа партия къурумлар буйрукъ этмесин учун Пленумну гёрсетивлерин бермеге тарыкъ. Савлай алгъанда, Насреддинни Бухарадагъы гьалына чакъ-чакъда тюшебиз: ол эшекге минип баргъанда языкъ гьайванны къыйнай деп огъар оьпке-айыплар эте болгъан; ол эшекни оьзюню уьстюне авландыргъанда ону дагъы да айыплагъанлар: «къарт эшек жагъил эшекни гётерип бара».

Бизин жамиятыбызны оьсдюрювню ва партияны реформалашдырывну масъалаларын чечивню жаваплылыгъын оьзлени уьстюне алагъан партия къурумланы шолай вакиллери сайлансын учун, партияда герти кюйдеги демократ сайлавлар оьтгерилгенни гьисапгъа алмакъ булан биз бары да затны оьлчемеге ва гьаышывлу. Шолай янашыв съездге гьазирлик гёрювню дагъы да пайдалы ва демократиялы этежек.

Гьали партияда гьисап берив-сайлав кампанияны гьакъында. ЦК-ны оьтген Пленумунда Политбюро, Пленумну ортакъчылары партияны бары да бёлюклеринде ЦК-ны платформасыны ва КПСС-ни Уставыны проектлерине байлавлу генг кюйдеги дискуссиялар булан аралашагъан толу кюйдеги гьисап беривлер ва сайлавлар съездни алдында болма герекни гьакъында айтгъан эдилер. Айры-айры партия комитетлери гьисап беривлени ва сайлавланы съездден сонг оьтгерме герек деп къарышалар. Шо тюз тюгюл деп ойлашаман. Муна шу саялы.

Белгили экени йимик, айры-айры партия къурумлардагъы гьал бир ёрукълу тюгюллюгю булан айырыла. Къайсы буса да бир областда, районда партия ёлбашчыны ишинде алышдырагъан даражагъа етив учун бир-бир гезиклерде митинг гьислери таманлыкъ этген. Къайсы янындан къараса да, шо агьвалатланы кюрчюсюнде партия органланы иши булан адамлар рази тюгюллюк болгъан. Сёз ёругъуна айтгъанда, гьакимликни республика ва ерли органларына бир-бир ерлерде оьтгерилген сайлавлар шону гёрсетген.

Булай шартларда партияда бары да ёлбашчы органлар — башлапгъы къурумну партбюросундан КПСС-ни ЦК-сына ерли — гьисап беривлерден ва сайлавлардан оьтювден ва коммунистлени инамлыгъыны мандатын алывдан тайышмагъа ярайгъан затмы. Шону тарыкълылыгъын бизге гьал гёрсете деп ойлашаман.

Гьисап берив-сайлав жыйынларда, конференцияларда ва съездлерде партия къурумну чалышывун бары да якълардан тындырыкълы кюйде анализ этив болмагъа герек, янгыртып къурув учун ол не этгенине гьисап беривден биревге де къачмагъа ярамай. Дагъы ёгъесе, съездге гьазирлик гёрюв коммунистлеге тиймежек, ону сыдраларында гележекде де ишлемеге сюеген гьар адамны уьстюнде партияны къысматы учун тюшеген жаваплылыкъны ахыргъа ерли англамагъа олагъа имканлыкъ бермежек. Шону да уьстевюне, шо — съездни къаршылавгъа багъып бара туруп, коммунистлени алдында гьисап беривден къачмагъа сюеген «аппаратны пышдырыкълары» деп, партияны оьзюнде де, савлай бизин

ваплылыкъны уьстюне алма болагъан сайланагъан булай органлар болма герек. Янгыз шону кюрчюсюнде партияны сёзю де, иши де айрылмажакъ.

Съездден сонггъу девюрде гьисап беривлер ва сайлавлар оьтгеривню якъчылары КПСС-ни Уставында тийишли алышынывлар болмай туруп, ёлбашчы органланы демократ альтернатив кюрчюде сайламагъа бажарылмайгъаны гьакъында айталар. Тек партия къурумлагъа, тёбенден таба таклифлер беривню гьисапгъа алмакъ булан ёлбашчы органлар сайлавну оьтгермеге партия къурумлагъа имканлыкъ береген къайданы токъташдырмагъа ва шоллукъда бар мандатлардан эсе бюллетенлеге кандидатланы кёп къошмагъа бирев де пуршавлукъ этмей. Жыйын, конференция, съезд партия къурумланы оьр органлары бола, олар оьзлени ёлбашчыларын нечик сайлама герекге оьзлер ихтиярлы — комитетни пленумундамы яда жыйынны, конференцияны, съездни туврадан-тувра бютюн составындамы? Бизин Пленум шогъар бакъгъан якъда къарар къабул этмеге ва шоллукъда коммунистлени бары да шекликлерин тайдырмагъа бола деп ойлашаман. Партия комитетлер, олар июнда тамамланмагъа герек экенлик ден ёлбашчылыкъны алып, гьисап беривлени ва сайлавланы оьтгеривню гезигин оьзлер токъташдырмагъа болур эди.

Съездге гьазирлик гёрювню къурум яны булан байлавлу болагъан аслу масъалалар шулай.

Ёлдашлар!

ЦК-ны бу Пленуму КПСС-ни XXVIII съездине гьазирлик гёрювню биринчи девюрю тамамланагъан, аслу къарарлар къабул этилген ва программа, устав документлери партияны къаравуна берилеген заманда бир дазуну белгилей. Янгы девюрде съездни алдындагъы проектлени умуми партия, умуми халкъ арагъа салып ойлашывну генглешдирмек, партияны кюрчю масъалаларын чечивге гьар коммунистни къуршамакъ алда токътагъан.

Бу проектлерде амалгъа гелтирилген идеялар, таклифлер коммунистлени янындан муштарлы ва англавлу кюйде къабул этилежегине, гьисап берив-сайлав жыйынларда, конференцияларда ва съездлерде мекенли кюйдеги лакъыр учун, аслу ишлени гьакъында, бизин партиябызны гележеги гьакъында, уьлкени перспективалары гьакъында лакъыр этмек учун яхшы кюрчю болуп къуллукъ этежегине инанаман.

Дагъыстан АССР-ни 1990-нчы йыл 4-нчю мартда сайлангъан халкъ депутатлары

Абакаров Муртазали Магьтиевич — Хасавюрт райисполкому председатели, КПСС-ни члени, Хасавюрт шагьар, 210 номерли Янгыгагатли округ.

Абдулмежитов Солтан Магьамматович — КПСС-ни Цунта райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Цунта район, Бежта юрт, 223 номерли Бежта округ.

Абукъов Алевдин Ибрагьимович — КПСС-ни Хасавюрт райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Хасавюрт шагьар, 208 номерли Кёстек округ.

Адамов Абдурагьман Магьамматович — КПСС-ни Лак райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Лак район, Къумух юрт, 159 номерли Куркли округ.

Адамов Салигь Закарьяевич — 2 номерли Дербент ПАТП-ни директору, КПСС-ни члени, Дербент шагьар, 136 номерли Мажалис округ.

Гьажиев Аскерхан Мусаевич — «Червлёные буруны» деген госплемзаводну директору, КПСС-ни члени, Ногъай район, Червлёные буруны, 177 номерли Ортатёбе округ.

Гьажиев Шапиюлла Зияводинович — Хасавюрт район больницаны бёлюгюню заведующийи, КПСС-ни члени, Хасавюрт шагьар, 83 номерли Батырмурзаев округ.

Айдаев Магьаммат Айдаевич — «Дагестанхлебопродукт» деген территория производство бирлешивню генеральный директору, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 154 номерли Вачи округ.

Акулиничев Вячеслав Викторович — КПСС-ни Каспийск шагьар комитетини 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Каспийск шагьар, 162 номерли Орджоникидзе округ.

Алибеков Илмудин Алибекович — «Къаягент» совхозну баш бухгалтери, партияда тюгюл, Къаягент район, Къаягент юрт, 139 номерли Къаягент округ.

Алиев Абакар Алиевич — «Промнеруд» деген производство бирлешивню генеральный директору, КПСС-ни члени, Хасавюрт шагьар, 69 номерли Солакъ округ.

Алиев Али Алимагьамматович — 3 номерли поликлиниканы бёлюгюню заведующийи, партияда тюгюл, Магьачкъала шагьар, 10 номерли К. Марксны атындагъы округ.

КПСС-ни Дагъыстан обкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 219 номерли Харахи округ.

Алиев Нурай-Къади Къурбанович — КПСС-ни Акъуша райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Акъуша район, Акъуша юрт, 95 номерли Муги округ.

Алиев Осман Алиевич — «Дагестанагрохимия» бирлешивню начальниги, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 163 номерли Хожалмахи округ.

Алиев Юсуп Магьамматович — Магьачкъала нап продуктлар йиберивню предприятиесини директору, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар.

Алиева Узлипат Атаевна — «Паравул» совхозну ишчиси, партияда тюгюл, Ленин район, Паравул юрт, 169 номерли Гьели округ.

Алимирзаев Абдурагьим Аюбович — «Сопротивление» деген заводну директору, КПСС-ни члени, Табасаран район, Хучни юрт, 192 номерли Хучни округ.

Алимов Алим Алавдинович — «Къасумгент» совхозну баш агроному, КПСС-ни члени, Сулейман Стальск район, Къасумгент юрт, 187 номерли Къасумгент округ.

Алиханов Алихан Омариевич — КПСС-ни Кули райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Кули район, Вачи юрт, 155 номерли Кули округ.

Алчиев Николай Юрьевич — КПСС-ни Дербент шагьар комитетини 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Дербент шагьар, 48 номерли темир ёл округ.

Антаев Магьамат Умарпашаевич — Нурадиловну атындагъы совхозну директору, КПСС-ни члени, Хасавюрт район, Нурадилово юрт, 211 номерли Нурадилов округ.

Атабиев Бозигит Мутушевич — КПСС-ни Хасавюрт шагьар комитетини биринчи секретары, КПСС-ни члени, 82 номерли Ленин округ.

Агьматов Багьавдин Гьажиагьматович — КПСС-ни Дагъыстан обкомуну идеология бёлюгюню заведующийи, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 189 номерли Самур округ.

Агьматов Мусайит Гьажибалаевич — КПСС-ни Сулейман Стальск райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Су

Хасавюрт шагьар, 207 номерли Ботаюрт округ.

Бигаев Юсуф Къурбанович — КПСС-ни Дагъыстан обкомуну умуми бёлюгюню заведующийи, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 89 номерли Агул округ.

Бурцев Иван Васильевич — «Иссилик сетлени» предприятиесини сварщиклерини бригадири, партияда тюгюл, Магьачкъала шагьар, 40 номерли Комсомол округ.

Бухсаев Шамсудин Бухсаевич — КПСС-ни Магьарамгент райкомуну умуми бёлюгюню заведующийи, КПСС-ни члени, Магьарамгент район, Магьарамгент юрт, 171 номерли Курки округ.

Гавриленко Николай Андреевич — КПСС-ни Тарумов райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Тарумов район, Тарумов юрт, 198 номерли Тарумов округ.

Гьажиев Гьажи Магьамматович — КПСС-ни Магьачкъала шагьарда Совет райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 37 номерли Пионер округ.

Гьажиев Загидин Исмайылович — КПСС-ни Новолак райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Новолак район, Новолак юрт, 174 номерли Новолак округ.

Гьажиев Магьаммат Гьажиевич — ЧиркейГЭС къурулушуну хозяйствоара хас ПМК-сыны начальниги, КПСС-ни члени, Унцукул район, Майдан юрт, 203 номерли Иргьанай округ.

Гьажиев Магьаммат Магьамматович — КПСС-ни Унцукул райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Унцукул район, Унцукул юрт, 202 номерли Унцукул округ.

Гьажиев Нариман Гьажиевич — КПСС-ни Ахты райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Ахты район, Ахты юрт, 98 номерли Ахты округ.

Гьажиев Станислав Магьаммат-Саламович — халкъгъа билим беривню ва илму къуллукъчуланы профсоюзуну обкомуну председатели, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 28 номерли Чернышевский округ.

Гьажиев Шихмирза Гьажиевич — Хунзах райисполкомуну председатели, КПСС-ни члени, Хунзах район, Х

шагьар, 92 номерли Урхучимахи округ.

Гьамзатов Магьаммат Магьамматович — КПСС-ни Магьачкъала шагьарда Киров райкомуну 1-нчи секретары КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 12 номерли Ленингент округ.

Гьамитов Абдулмуталим Алибекович — ДГУ-ну ассистенти, партияда тюгюл, Магьачкъала шагьар, 193 номерли Хурик округ.

Гьамитов Муртазали Магьамматович — «Дагконсервпром» бирлешивню начальниги, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 147 номерли Чонтавул округ.

Гарник Игорь Анатольевич — Къызлар райисполкомну председатели, КПСС-ни члени, Къызлар шагьар, 153 номерли Крайновка округ.

Гьасанов Элбрус Набиевич — Свердловну атындагъы колхозну къой фермасыны заведующийи, КПСС-ни члени, Рутул район, Муслагь юрт, 179 номерли Лучек округ.

Гьасанов Юсуп Омарович — Къызлар отлавлукъланы ва сугъарыв ишлерин управлениесини начальниги, КПСС-ни члени, Тарумов район, Кочубей посёлок, 199 номерли Талов округ.

Гьасраталиев Гьасратали Сайитгьамзаевич — Табасаран райисполкомну председатели, КПСС-ни члени, Табасаран район, Хучни юрт, 194 номерли Тинит округ.

Гьюсейнов Абдурагьим Абузагьирович — КПСС-ни Дагъыстан обкомуну секретары, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 114 номерли Эрпели округ.

Гьюсейнов Къурамагьаммат Магьамматович — «Знамя труда» деген район газетни редактору, КПСС-ни члени, Тлярата район, Тимотли юрт, 200 номерли Тлярата округ.

Давакъов Магьарам Изамутдинович — «Теречный» деген емлер гьазирлейген совхозну трактористи, партияда тюгюл, Бабаюрт район, Тотаюрт, 105 номерли Тотаюрт округ.

Давутов Сабир Кузиевич — Рутул районну прокурору, КПСС-ни члени, Рутул район, Рутул юрт, 178 номерли Рутул округ.

вич — «Мелиоратор» деген совхозну директору, КПСС-ни члени, Къызлар район, Уллу Бердиян юрт, 150 номерли Аверьянов округ.

Жухаева Людмила Дмитриевна — «Къызлар» совхозну профкомуну председатели, партияда тюгюл, Къызлар шагьар, 149 номерли Совхоз округ.

Зайналов Шамил Магьамматович — Къызылюртдагъы фосфор тузлар чыгъарагъан заводну директору, КПСС-ни члени, Къызылюрт шагьар, 70 номерли Къызылюрт округ.

Зайналабитов Магьамматгьажи Баширханович — КПСС-ни Ботлих райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Ботлих район, Ботлих юрт, 107 номерли Ансалта округ.

Захаров Лев Захарович — Дербентдеги 8-нчи орта школаланы директоруну заместители, КПСС-ни члени, Дербент шагьар, 50 номерли Калинин округ.

Зейналов Жамалхан Женнетханович — СССР-ни 60 йыллыгъыны атындагъы совхозну директору, КПСС-ни члени, Дербент район, Белиджи посёлок, 132 номерли Белиджи округ.

Иванов Иван Иванович — Тарумов райисполкомну председатели, КПСС-ни члени, Тарумов район, Тарумов юрт, 197 номерли Къарабагълы округ.

Ильясов Сиражутдин Магьамматович — Магьачкъала шагьар исполкомну председатели, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 41 номерли Таргъу округ.

Исаев Омар Магьамматович — КПСС-ни Гергебил райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Гергебил район, Гергебил юрт, 115 номерли Гергебил округ.

Исалмагьамматов Магьаммат Магьамматович — «Голотл» совхозну директору, КПСС-ни члени, Совет район, Голотл юрт, 185 номерли Голотл округ.

Исмайылов Исмайыл Шейхович — Республиканы центральный больницасыны баш врачы, партияда тюгюл, Магьачкъала шагьар, 31 номерли Астемиров округ.

Истомин Валерий Никитович — Магьачкъаладагъы приборлар къурагъан заводну

ни члени, Магьачкъала шагьар, 20-нчы округ.

Къубатов Ибрагьим Абакарович — КПСС-ни Къаягент райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Къаягент район, Янгыкъаягент юрт, 141 номерли Первомайск округ.

Кукуева Маккахан Къалсыновна — «Коммунизм» деген колхозну савунчусу, КПСС-ни члени, Бабаюрт район, Герменчик юрт, 103 номерли Герменчик сайлав округ.

Къурбанов Къурбан Алиевич — Южносухокумск нап батагъаланы мастери, КПСС-ни члени, Южносухокумск шагьар, 88 номерли Южносухокумск округ.

Къурбанова Ашура Къурбановна — III Интернационалны атындагъы фабрикни тохувчусу, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 36 номерли Первомайский округ.

Къурбанова Сибрижат Гьамзатовна — «Тухчар» совхозну ишчиси, партияда тюгюл, Новолак район, Тухчар юрт, 175 номерли Киров округ.

Латифова Зара Агьматовна — КПСС-ни Магьарамгент райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Магьарамгент юрт, 173 номерли Тагьиргент-Къазмаляр округ.

Мавраев Даниял Энверович — Дагмединститутну профессору, партияда тюгюл, Магьачкъала шагьар, 30 номерли Дахадаев округ.

Магьамматов Айгун Халитович — КПСС-ни Дагъыстан обкомуну бёлюгюню заведующийи, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 144 номерли Комсомол округ.

Магьамматов Казим Магьамматович — КПСС-ни Лаваша райкомуну 2-нчи секретары, КПСС-ни члени, Лаваша район, Лаваша юрт, 162 номерли округ.

Магьамматов Магьамматрасул Ибрагьимович — Чарада райисполкомну председатели, КПСС-ни члени, Чарада район, Цуриб юрт, 226 номерли Магар округ.

Магьамматов Магьамматали Магьамматович — ДАССР-ни Оьр Советини Президиумуну Председатели, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 160 номерли Лаваша округ.

Магьамматов Магьаммат Магьаммат-Садыкъович —

Къызлар район, Красный восход юрт, 148 номерли Красноармейск округ.

Мейланов Алимет Алиметович — ДАССР-ни Министрлер Советини къурум ва кадрлар масъалалагъа къарайгъан бёлюгюню заведующийи, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 190 номерли Уллугьатаг округ.

Мирзабеков Абдуразакъ Марданович — ДАССР-ни Министрлер Советини Председатели, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 167 номерли Манасгент округ.

Мирзаев Къурбан Мирзаевич — Сергокъала райисполкомну председатели, КПСС-ни члени, Сергокъала юрт, 182 номерли Урахи округ.

Мирзоев Гьажимамет Ханагьматович — КПСС-ни Дербент райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Дербент шагьар, 126 номерли Падар округ.

Мурзагишиев Рашит Тангкъатарович — КПСС-ни Ногъай райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Ногъай район, Терекли-Мектеб юрт, 176 номерли Терекли-Мектеб округ.

Муртазалиев Адзибагьанд Багьандович — КПСС-ни Лаваша райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Лаваша район, Лаваша юрт, 161 номерли Мекеги округ.

Мустафаев Магьамматали Закарьяевич — Дербент шагьарны прокуроруну заместители, КПСС-ни члени, Дербент шагьар, 127 номерли Геджух округ.

Насрутдинов Умалат Илмутдинович — КПСС-ни Ленин (юрт) райкомуну 1-нчи секретары, Ленин район, Къарабудагъгент юрт, 165 номерли Къарабудагъгент округ.

Нюрмагьамматов Запир Нюрмагьамматович — АПК-ны управлениесини начальнигини заместители, КПСС-ни члени, Буйнакск район, Къадар юрт, 110 номерли Къарамахи округ.

Нюрмагьамматов Серажутдин Наметович — Дербент районда Ильични атындагъы юзюмчюлюк совхозну директору, КПСС-ни члени, Дагестанские Огни посёлок, 58 номерли Гагарин округ.

Онмазов Зайнутдин Дадабекович — ВЛКСМ-ни обкомуну инструктору, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 16 номерли Гуни округ.

Папалашов Абдулвагьап Ягьияевич — М. Гьажиевни атындагъы заводну директору, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 166 номерли Губден округ.

Пашаев Нурадин Юсупович — консерво заводну профкомуну председатели, КПСС-ни члени, Хасавюрт шагьар, 81 номерли Совет округ.

Пашаева Маржанат Гюлагьматовна — «Радиоэлемент» заводну СККП-сини контролёру, Дербент шагьар, 56 номерли Дзержинский округ.

Порсукъов Абакар Арсланалиевич — «Правда» колхозну председатели, КПСС-ни члени, Хасавюрт район, Яхсай юрт, 204 номерли Яхсай округ.

Прокопенко Виктор Александрович — темир ёлну Къызлар бёлюгюню машинистинструктору, партияда тюгюл, 77 номерли Октябрь округ.

Пулатов Зиявудин Ферзеневич — КПСС-ни Дагъыстан обкомуну секретары, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 157 номерли Къурах округ.

Разиньков Павел Иванович, — Магьачкъала шагьарда КПСС-ни Ленин райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 26 номерли Тимирязев округ.

Рамазанов Нариман Салманович — Дербент район центральный больницаны хирургия бёлюгюню заведующийи, КПСС-ни члени, Дербент шагьар, 49 номерли Горький округ.

Рамазанов Шагьидин Рамазанович — КПСС-ни Рутул райкомуну 1-нчи секретары, Рутул район, Рутул юрт, 180 номерли Ихрек округ.

Расулов Шагьабудин Сейфиллахович — Троллейбус управлениени троллейбус гьайдавчусу, КПСС-ни члени Магьачкъала шагьар, 6 номерли Къазбеков округ.

Рзаева Сура Гьажиевна — «Дагюн» фабрикни ийиривчюсю, КПСС-ни члени, Дербент шагьар, 54 номерли фабричный округ.

Сайгитов Гьитиномагьаммат Макъсутович — «Цветковский» совхозну директору, КПСС-ни члени, Къызлар район, Цветковка юрт, 151 номерли Малоарешевский округ.

Сайдуллаев Абубакар Муса-

ретары, КПСС-ни члени, Каспийск шагьар, 162 номерли Орджоникидзе округ.

Алибеков Илмудин Алибекович — «Къаягент» совхозну баш бухгалтери, партияда тюгюл, Къаягент район, Къаягент юрт, 139 номерли Къаягент округ.

Алиев Абакар Алиевич — «Промнеруд» деген производство бирлешивню генеральный директору, КПСС-ни члени, Хасавюрт шагьар, 69 номерли Солакъ округ.

Алиев Али Алимагьамматович — 3 номерли поликлиниканы бёлюгюню заведующийи, партияда тюгюл, Магьачкъала шагьар, 10 номерли К. Марксны атындагъы округ.

Алиев Али Зуркъарнаевич — профсоюзланы физкультура-сав этив гёнгюллю жамиятыны председатели, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 34 номерли Гуниб округ.

Алиев Жамалудин Рамазанович — ДАССР-де Табиатны сакълавгъа къарайгъан началыкъ комитетни председатели, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 111 номерли Капиркъумукъ округ.

Алиев Ислам Абдулвагьабович — Лаваша райисполкомну председатели, КПСС-ни члени, Лаваша юрт, 164 номерли Цудахар округ.

Алиев Магьаммат Удаевич — КПСС-ни Гуниб райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Гуниб район, Гуниб юрт, 121 номерли Корада округ.

Алиев Муху Гьимбатович —

евич — Нурадиловну атындагъы совхозну директору, КПСС-ни члени, Хасавюрт район, Нурадилово юрт, 211 номерли Нурадилов округ.

Атабиев Бозигит Мутушевич — КПСС-ни Хасавюрт шагьар комитетини биринчи секретары, КПСС-ни члени, 82 номерли Ленин округ.

Агьматов Багьавдин Гьажиагьматович — КПСС-ни Дагъыстан обкомуну идеология бёлюгюню заведующийи, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 189 номерли Самур округ.

Агьматов Мусайит Гьажибалаевич — КПСС-ни Сулейман Стальск райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Сулейман Стальск район, Къасумгент юрт, 191 номерли Герейханов округ.

Агьматов Халилбек Магьамматович — КПСС-ни Совет райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Совет район, Советское юрт, 186 номерли Кахиб округ.

Балатов Гьасен Агьматханович — ДАССР-ни Оьр Советини Президиумуну бёлюгюню заведующийи, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 209 номерли Къуруш округ.

Батырбиев Тажитдин Батырбиевич — Хасавюрт шагьар исполкомуну председатели, КПСС-ни члени, Хасавюрт шагьар, 84 номерли Орджоникидзе округ.

Бексолтанов Абдурагьим Абузагьирович — Хасавюрт АПК-ны управлениесини начальниги, КПСС-ни члени,

ретары, КПСС-ни члени, Унцукул район, Унцукул юрт, 202 номерли Унцукул округ.

Гьажиев Нариман Гьажиевич — КПСС-ни Ахты райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Ахты район, Ахты юрт, 98 номерли Ахты округ.

Гьажиев Станислав Магьаммат-Саламович — халкъгъа билим беривню ва илму къуллукъчуланы профсоюзуну обкомуну председатели, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 28 номерли Чернышевский округ.

Гьажиев Шихмирза Гьажиевич — Хунзах райисполкомну председатели, КПСС-ни члени, Хунзах район, Хунзах юрт, 218 номерли Гоцатли округ.

Гьажимуратов Гьажимурат Гьайбатуллаевич — КПСС-ни Хив райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Хив район, Хив юрт, 216 номерли Хив округ.

Къазиев Магьаммат Магьамматович — КПСС-ни Хунзах райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Хунзах район, Хунзах юрт, 220 номерли Хунзах округ.

Къазимагьамматов Далгьат Гьайдарович — КПСС-ни Ахвах райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Ахвах район, Ахвах юрт, 96 номерли Карата округ.

Къазимагьамматов Рабадан Омарович — Дагпотребсоюзну правлениесини председателини биринчи заместители, КПСС-ни члени, Магьачкъала

шагьар, 114 номерли Эрпели округ.

Гьюсейнов Къурамагьаммат Магьамматович — «Знамя труда» деген район газетни редактору, КПСС-ни члени, Тлярата район, Тимотли юрт, 200 номерли Тлярата округ.

Даванъов Магьарам Изамутдинович — «Теречный» деген емлер гьазирлейген совхозну трактористи, партияда тюгюл, Бабаюрт район, Тотаюрт, 105 номерли Тотаюрт округ.

Давутов Сабир Кузиевич — Рутул районну прокурору, КПСС-ни члени, Рутул район, Рутул юрт, 178 номерли Рутул округ.

Дадаев Магьаммат Гьамзатович — «Советская Армия» деген совхозну директору, КПСС-ни члени, Къызылюрт район, Янгычиркей юрт, 143 номерли Янгычиркей округ.

Дайитбеков Магьамматхан Дайитбекович — Буйнакск район больницаны бёлюгюню заведующийи, КПСС-ни члени, Буйнакск шагьар, 42 номерли Октябрь округ.

Жамалутдинов Расул Абдуллаевич — КПСС-ни Гьайдакъ райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Гьайдакъ район, Мажалис юрт, 137 номерли Карацан округ.

Жанболатов Даниял Рамазанович — сугъарыв системаланы управлениесини начальниги, КПСС-ни члени, Бабаюрт район, Бабаюрт, 104 номерли Бабаюрт округ.

Еремеев Николай Николае-

Исаев Омар Магьамматович — КПСС-ни Гергебил райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Гергебил район, Гергебил юрт, 115 номерли Гергебил округ.

Исалмагьамматов Магьаммат Магьамматович — «Голотль» совхозну директору, КПСС-ни члени, Совет район, Голотл юрт, 185 номерли Голотл округ.

Исмайылов Исмайыл Шейхович — Республиканы центральный больницасыны баш врачы, партияда тюгюл, Магьачкъала шагьар, 31 номерли Астемиров округ.

Истомин Валерий Никитович — Магьачкъаладагъы приборлар къурагъан заводну директору, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 138 номерли Куйбышев округ.

Къадиев Темирсолтан Абдулсайитович — «Дружба» колхозну председатели, КПСС-ни члени, Къазбек район, Ленинаул юрт, 134 номерли Ленинаул округ.

Къазиева Хамис Абдусаламовна — ДАССР-ни Оьр Советини Президиумуну секретары, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 94 номерли Усуша округ.

Карибов Анатолий Шамсудинович — ВЛКСМ-ни Дагъыстан обкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 188 номерли Сулейман-Стальск округ.

Корольков Василий Петрович — М. Гьажиевни атындагъы заводну токары, КПСС-

...мерли Комсомол округ.

Магьамматов Казим Магьамматович — КПСС-ни Лаваша райкомуну 2-нчи секретары, КПСС-ни члени, Лаваша район, Лаваша юрт, 162 номерли округ.

Магьамматов Магьамматрасул Ибрагьимович — Чарада райисполкомну председатели, КПСС-ни члени, Чарада район, Цуриб юрт, 226 номерли Магар округ.

Магьамматов Магьамматали Магьамматович — ДАССР-ни Оьр Советини Президиумуну Председатели, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 160 номерли Лаваша округ.

Магьамматов Магьаммат Магьаммат-Садыкъович — ДАССР-ни Оьр Советини Президиумуну бёлюгюню заведующийи, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 158 номерли Къумух округ.

Магьамматов Ражаб Магьамматович — КПСС-ни члени, Дахадаев район, Дибгаши юрт, 122 номерли Дибгаши округ.

Магьамматова Людмила Муртазалиевна — «Дагшвейобъединениени» тигивчюсю-мотористкасы, ВЛКСМ-ни члени, Магьачкъала шагьар, 8 номерли Ташгент округ.

Магьамматрасулов Магьаммат Магьамматович — КПСС-ни Цумада райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени Цумада район, Агвали юрт, 221 номерли Агвали округ.

Малогриценко Александр Фёдорович — «Красный восход» деген колхозну баш гидротехниги, КПСС-ни члени,

ретары, Ленин район, Къарабудагъгент юрт, 165 номерли Къарабудагъгент округ.

Нюрмагьамматов Запир Нюрмагьамматович — АПК-ны управлениесини начальнигини заместители, КПСС-ни члени, Буйнакск район, Къадар юрт, 110 номерли Къарамахи округ.

Нюрмагьамматов Серажутдин Наметович — Дербент районда Ильични атындагъы юзюмчюлюк совхозну директору, КПСС-ни члени, Дагестанские Огни посёлок, 58 номерли Гагарин округ.

Окмазов Зайнутдин Дадабекович — ВЛКСМ-ни обкомуну инструктору, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 16 номерли Гуни округ.

Омаров Абдулла Омарович — «Дагэнерго» бирлешивню генеральный директору, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 116 номерли Хвартикуни округ.

Омаров Гьанипа Магьамматович — Акъуша район центральный больницаны баш врачы, КПСС-ни члени, Акъуша район, Акъуша юрт, 91 номерли Акъуша округ.

Османов Осман Абдурагьманович — ДАССР-ни Госагропромуну председателини заместители, КПСС-ни члени, Ленин район, Къарабудагъгент юрт, 168 номерли Къакъашура округ.

Паламарчук Вячеслав Степанович — Къызлар шагьар исполкомну председатели, КПСС-ни члени, Къызлар шагьар, 74 номерли Коммунистический округ.

Рамазанов Шагьидин Рамазанович — КПСС-ни Рутул райкомуну 1-нчи секретары, Рутул район, Рутул юрт, 180 номерли Ихрек округ.

Расулов Шагьабудин Сейфиллахович — Троллейбус управлениени троллейбус гьайдавчусу, КПСС-ни члени Магьачкъала шагьар, 6 номерли Избербаш округ.

Рзаева Сура Гьажиевна — «Дагюн» фабрикни ийиривчюсю, КПСС-ни члени, Дербент шагьар, 54 номерли фабричный округ.

Сайгитов Гьитиномагьаммат Макъсутович — «Цветковский» совхозну директору, КПСС-ни члени, Къызлар район, Цветковка юрт, 151 номерли Малоарешевский округ.

Сайдуллаев Абубакар Мусалимович — «Дагестанпроектстрой» бирлешивню 6 номерли АТП-сини начальниги, Хасавюрт шагьар, 80 номерли Калинин округ.

Салаватов Ата Абдулгьамитович — Буйнакск агрегат заводну 25 номерли цехини план-распределительный бюросуну начальниги, КПСС-ни члени, Буйнакск шагьар, 43 номерли Совет округ.

Саламов Владимир Борисович — «Дагестанпроектстрой» бирлешивню начальниги, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 51 номерли Свердлов округ.

Саругъланов Зайнудин Шайдаевич — «Кавказгазспецстрой» трестни управляющийи, КПСС-ни члени, Магьачкъала

(Арты 4-нчю бетде).

Къаттыгюн, 18-нчи мартда, экинчилей тавуш берив оьтгериле

ДАССР-ни ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫН САЙЛАВЛАНЫ ЦЕНТРАЛЬНЫЙ САЙЛАВ КОМИССИЯСЫНЫ БИЛДИРИВЮ

ДАССР-ни халкъ депутатларын сайлавланы Центральный сайлав комиссиясы, округ сайлав комиссияланы протоколларына къарап, ДАССР-ни халкъ депутатларын сайлавланы сайлавчуларыны списокларына 990 минг 852 адам гийирилген, сайлавларда буса 830 минг 720 адам яда 83,8 проценти ортакъчылыкъ этген деп билдире. ДАССР-ни халкъ депутатларын сайламакъ учун республиканы территориясында 226 сайлав округ къурулгъан. Шоларда депутатлыкъгъа 460 кандидат язылгъан болгъан. Шоланы арасында 83 мандатгъа бирер кандидат, 80 округдан экишер кандидат ва 62 округдан гьар мандатгъа уьчер кандидат гёрсетилген.

Сайлавлар 225 округда оьтгерилген. ДАССР-ни халкъ депутатлары 154 округдан сайлангъан. Дагъыстан АССР-ни депутатларын сайлавланы гьакъындагъы Законну 52-нчи статьясына гёре, гьарисинде эки кандидатдан артыкъ адам язылгъан ва бириси де оьтмеген 46 округда 1990-нчы йыл 18-нчи март да экинчилей сайлавлар оьтгерилежек.

Бир яда экишер кандидат язылгъан 22 округда сайлавчуланы тавушларыны кёп янын кандидатланы бириси де алмагъан. Шолар да Крупскаяны атындагъы 2, Фрунзени атындагъы 3, М. Гьажиевни атындагъы 4, Нахимовну атындагъы 21, Некрасовну атындагъы 32, Ленинни атындагъы 44, Ленинни атындагъы 52, Кировну атындагъы 53, Бавтогъай 72, Центральный 75, Черемушки 79, Октябрь 85, Кураг 90, Гьапшима 93, Ботлих 106, Жалгъан 130, Рубас 131, Янгыкъаягент 140, Башлыгент 142, Капир 156, Ашагъа-Яракъ 217, Цуриб 225 номерли округлар гьисаплана. Совет 29, Кировский 45, Къоркъмаскъала 109 сайлав округларда, законну бузувлагъа ёл берилгени саялы, сайлавлар герти тюгюл деп гьисап этилген. Дагъыстан АССР-ни халкъ депутатларын сайлавланы гьакъындагъы Законну статьясына гёре шо бары да округларда 1990-нчы йыл 22-нчи апрелде янгыдан сайлавлар оьтгерилежек.

73 номерли Дубки сайлав округда, депутатлыкъгъа кандидатлар сайлавланы гюнюне кандидатураларын тайдыргъангъа гёре, янгыдан сайлавлар 1990-нчы йылны 22-нчи апрелинде оьтгерилежек.

ДАССР-ни халкъ депутатларын сайлавланы Центральный сайлав комиссиясы.

ОКРУГ САЙЛАВ КОМИССИЯЛАРДАН

«РСФСР-ни халкъ депутатларын сайлавланы гьакъында» РСФСР-ни Законуну 52-нчи статьясына гёре Дагъыстан АССР-ни территориясында бу йыл 18-нчи мартда, геттен гезик 4-нчю мартда оьтген сайлавларда гьар округда сайлавчуланы лап кёп тавушларын алгъан экишер кандидатны экинчилей сайлавлар оьтгерилежек.

Милли - территория сайлав округларда: 93-нчю Буйнакск округдан Абдуллатипов Рамазан Гьажимуратовични ва Толбоев Магьаммат Омаровични, 95-нчи Магьачкъала округдан. Абакаров Жабир Абакаровични ва Микайылов Расул Къазбековични, 96-нчы Хасавюрт округдан Алиев Салав Магьаммат-Салигьовични ва Чикин Валентин Васильевични арасында болажакъ. Территория сайлав округларда: 810-нчу Каспийск округдан Багьандалиев Магьаммат Багьандалиевични ва Къапуров Абдулкъапур Магьамматсайитовични, 813-нчю Лаваша округдан Жидалаев Нурул-Ислам Сиражутдиновични ва Магьамматов Магьамматали Магьамматовични арасында оьтгерилежек.

814-нчю Совет округдан Заргишиев Мурат Расильевични ва Шамов Ибрагьим Агьматхановични, 815-нчи Сулейман Стальск округдан Агъаев Агъаверди Маликовични ва Кехлеров Сабир Гьажиметовични, сонг да 816-нчы Хунзах округдан Абдулбасиров Магьамматтагьир Межитовични ва Тагьиров Магьаммат Кудиевични арасында сайлавлар болажакъ.

ДАГЪЫСТАН АССР-ни 1990-нчы ЙЫЛ 4-нчю МАРТДА САЙЛАНГЪАН ХАЛКЪ ДЕПУТАТЛАРЫ

(Башы 3-нчю бетде).

шагьар, 133 номерли Дылым округ.

Саутина Антонина Дмитриевна — 9 номерли СМУ-ну сылав-сырлав ишлерини бригадасыны бригадири, КПСС-ни члени, Къызлар шагьар, 76 номерли Къызлар округ.

Серебрякова Галина Викторовна — «Эльтав» заводну микросваркасыны оператору, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 5 номерли Маяковский округ.

Сайипов Мовладий Зиявдинович — «Мемориал» деген тарих-ярыкъландырывчу гёнгюллю жамиятны Хасавюрт территория бёлюгюню правлениесини председатели, партияда тюгюл, Хасавюрт шагьар, 87 номерли Нурадилов округ.

Стёпанов Владимир Ильич — КПСС-ни Къызлар райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Къызлар шагьар, 152 номерли Черняевка округ.

Субханов Субхан Нюрмагьамматович — Ахти райисполкомну председатели, КПСС-ни члени, Ахти район, Ахти юрт, 100 номерли Усухчай округ.

Сулейманов Сулейман Наврузович — Гь. Алиевни атындагъы колхозну бригадири, КПСС-ни члени, Ахти район, Хнов юрт, 99 номерли Смугул округ.

Таймазов Магьаммат Таймазович — «Солтанянгыюрт» совхозну директору, КПСС-ни члени, Къызылюрт район, Нечаевка юрт, 146 номерли Нечаевка округ.

Тарачкова Галина Дмитриевна — Магьачкъалада булка-кондитер комбинатны пряниклер чыгъарагъан цехини бригадири, партияда тюгюл, Магьачкъала шагьар, 22 номерли Калинин округ.

Толбоев Али Омарович — ДАССР-ни КГБ-сини район бёлюгюню начальниги, Гуниб район, Гуниб юрт, 120 номерли Чох округ.

Тотурбиев Тотурбий Жакъаевич — «Дагестанводстрой» бирлешивню начальниги, КПСС-ни члени, Хасавюрт шагьар, 205 номерли Эндирей округ.

Умалатов Жумахан Зулумханович — «Дослукъ» деген юзюмчюлюк совхозну профкомуну председатели, КПСС-ни члени, Хасавюрт район, Новосельское юрт, 212 номерли Новосельское округ.

Ханбалаев Назим Играмудинович — Дагоблсовпрофну председатели, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 215 номерли Ашага-Архит округ.

Хидирнабиева Гюлпери Шабановна — КПСС-ни Дербент райкомуну 2-нчи секретары, КПСС-ни члени, Дербент шагьар, 129 номерли Чинар округ.

Чергизбиев Имампаша Абдулсалимович — Кировну атындагъы ОПХ-ны директору, КПСС-ни члени, Хасавюрт район, Покровское юрт, 206 номерли Покровский округ.

Чурланова Патимат Къурбановна — КПСС-ни Дагъыстан обкомуну секретары, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 124 номерли Урари округ.

Шабанов Фейтулла Ниметович — Маметбековну атындагъы совхозну шофёру, партияда тюгюл, Табасаран район. Ерси юрт, 195 номерли Ерси округ.

Шайыбов Вайдулла Магьмутович — КПСС-ни Бабаюрт райкомуну 1-нчи секретары. КПСС-ни члени, Бабаюрт район, Бабаюрт, 102 номерли Хамаматюрт округ.

Шевцов Александр Вуколович — КПСС-ни Къызлар шагьар комитетини 1-нчи секретары, КПСС-ни члени. Къызлар шагьар, 78 номерли Затеречный округ.

Шейхов Омал Халажович — КПСС-ни Тлярата райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Тлярата район, Тлярата юрт, 201 номерли Хациял округ.

Шихсайитов Хизри Исаевич — КПСС-ни Буйнакск райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Буйнакск шагьар, 112 номерли Тёбенжюнгютей округ.

Эмирбеков Эмирбек Зиядович — Дагъыстан пачалыкъ университетни биохимия ва биофизика кафедрасыны заведующийи, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 101 номерли Хрюг округ.

Эмиров Рафидин Гьамидинович — «Кавказкурортстрой» трестни къурулуш управлениесини чыр устасы. КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 25 номерли Киров округ.

Юнусов Магьаммат Тагьирович — КПСС-ни Табасаран райкомуну 1-нчи секретары, КПСС-ни члени, Табасаран район, Хучни юрт, 196 номерли Аркит округ.

Юсупов Магьаммат Юсупович — РСФСР-ни Госпланыны председателини заместители, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 128 номерли Маметкъала округ.

Юсуфов Юсуф Ягибекович — «Дагестанские Огни» деген шиша заводну прокатный машинини машинисти, КПСС-ни члени, Дагестанские Огни посёлок, 57 номерли Огни округ.

Якъубов Муртазали Гьажиявович — Буйнакск шагьар мечетни имамы, партияда тюгюл, Буйнакск шагьар, 46 номерли Дахадаев округ.

Ягьияев Магьаммат Магьамматович — ДАССР-ни Халкъ контроль комитетини председатели, КПСС-ни члени, Магьачкъала шагьар, 213 номерли Муцалавул округ.

ШКОЛА ЯШАВУ

Акъ аялы болма сюймей

Савлай уьлкебизде янгыртып къурувгъа кёп тергев бакъдырылагъан бугюнлерде школаланы учитель коллективлерине де теренден ойлашма тюшегени оьзлюгюнден англашылып къала. Айтагъаным, Ватаныбызны гележеги гьали школада билим алагъан, тарбиялапагъан яшланы къолунда экени белгили. Шолай болгъан сонг оланы гьар-бир якъдан англавлу этип тарбияламакъны, олагъа терен билим бермекни бек уллу жамият-политика маънасы бар. Бизин школаны учителлери де бизин Ватанда яшавну янгыртмакъ учун ...

шо къайдада гьазирленегенлики оланы терен билим алывуна таъсири барлыгъы сезиле.

Охутув-тарбиялав масъалаланы чечивде охувчу яшлар учун школада онгайлы шартлар яратылмакъны бек уллу маънасы бар. Тюзю, шо ягъындан алгъанда, макътанма болмайбыз. Бир-бир охув кабинетлерибизде толу шартлар яратылмагъан. Етишмейген кабинетлерибиз де бар. Тек гележекде охувчу яшлар учун яхшы шартлар яратывгъа бакъгъан якъдагъы тергевюбюзню артдыражакъбыз.

Учитель коллективини ...

бизин школада тезден берли дарс береген педагогика ишни усталары дарсланы оьр даражада оьтгеривге аслу тергевюн бакъдыра. Гьар дарсгъа олар юрегини бир гесегин салма къаст къылалар. Оьзлеге тапшурулгъан сыйлы борчгъа шолай намуслу кюйде янашагъан ветеранларыбыздан Гь. Абдуллаевни, Къ. Алибековну, У. Къазбековну ва олай башгъаларыны атларын айрыча эсгерме сюемен. Гь. Абдуллаев тарихден дарс бере. Шо ишни кютегени 30 йылдан да артыкъ бола. Гьали яшлагъа тарихден дарс бермекни маъ-

педагогиканы ёлунда уьстюнлюкге етишмекни гьайындалар. Тезден берли яшлагъа дарс беривде бай сынав топлагъан учителлерибизни де, яш педагогланы да арасындагъы гьал гелишдиривню, татывлукъну яхшылашдырывгъа тергев беребиз. Шо да яшлагъа терен билим беривде ва оланы гьар-бир якъдан тюзевлю кюйде тарбиялавда уллу роль ойнай.

Мен ойлашагъан кюйде, бютюн уьлкебизде юрт хозяйствону оьсювню ёлуна бурмакъны гьакъында кёп тюрлю чаралар гёрюлюп турагъанда, охувчу яшланы загь-

---

КПСС-ни ЦК-сыны платформасыны проектин арагъа салып ойлашабыз

ПАРТИЯНЫ РОЛЮНУ ВА ЕРИНИ ГЬАКЪЫНДА

Бизин жамиятны яшавунда партияны ролюну ва ерини гьакъында айта туруп, оьзюмню ёлумну белгилеме сюемен: мен бир заманда да модный темаланы, къайсы масъаланы чечегенде де кампаниячылыкъны яны болмагъанман. Бугюн партиягъа багъышлангъан тема, ташдырып айтгъанда, огъар этилеген чапгъын, гюн сайын гючлене барагъан гьужум тезден къаравуллангъан йыр йимик чалынагъан болгъан. Партияны барысы да: къарт да, яш да, коммунист де, партияда тюгюллер де, намуслу загьматчы да, уручу ва талавурчу да критика эте. Англап да, англамай да, башгъалар этегенни этебиз деп де, критика этелер... Озокъда, критика этме тынч. А. П. Чехов: «Башгъа адамны критика этегенде, оьзюнгню генерал йимик гьис этесен» деген. Гьасили, буссагьатгъы гьалгъа къарагъанда ойлашма зат бар.

Партияны къурулушу оьзюню башлапгъы къурумларындан башланагъаны белгили. Бизин районну партия къурумларында оьзлени сыдраларына дёрт мингге ювукъ коммунистни къуршайгъан шолай юзден де артыкъ башлапгъы къурум бар. Гьали оланы иши четимлешген. Тюзю, тынч, балики, бир заманда да болмагъандыр. Оланы абуруна тиеген ягъын алсакъ, шо гьакъда бир маъналы сёз булан англатма бажарылмас деп эсиме геле. Шолай айтагъанымны себеби: умуми абур, коллектив яда савлай абур аслу гьалда айры гьар адамны абурундан жамлаша. Партия къурумну абуру буса кёбюсю ону секретарыны абуру булан, ёлбашчы гьисапда нечик суратланагъаны булан белгилене. Эгер бизин районну «Первомайский» деген, М. Горькийни атындагъы колхозланы, «Восход» совхозну коммунистлерини, башлапгъы партия къурумларыны ёлбашчылары загьматчыланы арасында тийишли абуру ёкъ буса, оьзлени ишин, секретарны ерин ва ролюн яхшы билеген «Правда» колхозну, «Яхсай», «Темиравул», «Хасавюрт» деген, XVIII партсъездни атындагъы совхозланы, Кировну атындагъы ОПХ-ны ва бир нече оьзге хозяйстволаны башлапгъы партия къурумларыны секретарларына да шо гёзден янашмакъ демек тюгюл чю. Абурну гьар ким оьз еринде къазанма герек. Бары да

люндан магьрюм этилсин. Сонг не бола? Жамият, халкъ не муратгъа етише, олагъа партияны ерине не зат таклиф этиле? Янгыз партияны терсин айтып, ону бары да затларда уста кюйде айыплап къойгъан булан битмей. Партияны ягъагъа теберип, ону орнуна ёлбашчылыкъны бойнуна алма ва партиядан эсе уьлкеге, халкъгъа пайда гелтирме болагъан оьзге жамият гючню де гёрсетме герек. Мен ойлашагъан кюйде, бизин бары да нукъсанлыкъларыбыз — биз янгы къайдалар тапгъынча алдагъы къайдаланы сан да этмей гери уруп къоягъаныбызда. Халкъ арты уьзюлмейген сынавлардан ялкъгъан. Газетлерден охуп, къайсы буса да бир законну проекти булан таныш болуп да битгенче дегенлей, янгысы гьазирлене. Иш юрютювню структурасыны даим алышынагъаныны гьакъында айтмай къоярыкъ.

Адамлар абдырагъан. Муна кёп санавдагъы шолай гьаллар экономиканы чырмавгъа алгъан. Тюз, айыплылар, озокъда, бар. Тек бары да кемчиликлеге, янгылышлагъа савлай партия айыплы деп гьисап этмек тюз болуп битмес. Шолай айыпны салма тынч, тек жавапсызлыкъ. Айыплыланы партияны ичинден излеме ва ачыкъ этме герек. Тек савлай партиягъа гьукму чыгъарма тюшмей. Бугюн бизин уьлкеде партия булан оьчешме болагъан гюч барлыгъына шеклимен. Тек оьзюню таъсирин ва агьамиятын сакъламакъ учун партиягъа да мекенли ва асувлу кюйде иш гёрме тюше.

Гьали кёп партиялылыкъны гьакъында да аз айтылмай. Мен, токъташдырып айтгъанда йимик чалынмасын, КПСС-ни ЦК-сыны партияны XXVIII съездине Платформасыны проектин гьазирлеген Пленуму оьзюню ругьуна гёре кёп партиялы Пленумгъа парх бере эди. Нече адам сёйледи буса, шонча пикру арагъа чыкъды. Пленумну барышы юрекде пашман гьислер къойду: эсли, саламат адамлар жыйылып лакъыр юрютдю, тартынмай юреклериндегин айтды ва шону булан тозулду. Гьар ким оьзюню пикрусу булан къалды. Тек мекенли концепциягъа, бир стратегиягъа гелме болмады. Шоланы жамлашдыргъанда, олай да болма ярай, булай да деген пикру тувулуна... Мени оьз пикрумну айтсам, мен кёп санавлу партиялыкъны ...

де, шо Пленумдан сонг оьтген вакътиде бизин сёйлейген кюйюбюз алышынса тюгюл, ишибизни къайдасында алышынгъан зат гьис этилмей. Шо гьакъда янгыртып къурувну герти якъчылары гьисапда ону идеалларын практика ишде яшавгъа чыгъармакъ учун бары да гючюн салып чалышагъан партия къурумланы секретарлары, рядовой коммунистлер кёп айта. Олар оьрден токъташдырывлар, гёрсетивлер этилгинче къарап турмай, демократияны демагогия, башмалманчылыкъ булан булгъайгъанлагъа байлавлу законну гючю къоллангъанны гьайын эте. Халкъ алгъасавлу кюйде социальный тюзлюк болдурулгъанны сюе, гьар ким, законсуз пышдырыкълар булан тюгюл, мангалай тери булан къазаныпп яшагъанны талап эте.

КПСС-ни ЦК-сыны сентябрь (1989 йыл) Пленумунда къабул этилген КПСС-ни ЦК-сыны «Гьалиги шартларда партияны милли политикасы» деген платформасы савлай бизин партиябызны ёл гёрсетивчю аслу бир ёлу болуп токътады. Платформаны проекти бютюн халкъны арасына салынып ойлашылды ва ону янындан актив кюйде якълав тапды. Ленинчи принциплерде къурулгъан партияны милли масъалагъа байлавлу гьалиги стратегиясыны шо бурулув программасы бугюнгю герти гьалны ва талапланы суратлай, партияны милли политикасын янгыртып къурувну умуми концепциясыны аслу бёлюгю гьисапда белгилей.

Партияны райкомуну, башлапгъы партия къурумланы, коммунистлени, партияда тюгюллени, гьасили, янгыртып къурувну иши аявлу гьар адамны алдындагъы борчну биз КПСС-ни ЦК-сы къабул этген шо документни маънасын, агьамиятын терен англавда ва уьйренивде гёребиз. Сёз бир ёругъу булан юрюлеген ва муратгъа бакъдырылгъан къурум, политика, идеология ишни гьакъында бара. Шо муратда адамлар булан тыгъыс аралыкъда оьтгерилеген ишде топлангъан практика сынав — сюйсе производство бёлюкде яда адамлар яшайгъан ерлерде оьтгерилеген лакъырлашывлар болсун, сюйсе партия комитетде докладчыны чыгъып сёйлевю яда юрт сходда юрюлеген лакъыр болсун — тувра, ачыкъ, иштагьлы лакъырлашывланы муради бирев биревню тюз ...

къаравуллап токътав, бош турувлар, гёземелик бар, туврадан-тувра загьмат коллективлер, адамлар булан ёлукъма тартынывлар гьис этиле, ишде лозунг, чакъырыв къайдаланы таъсири гючлю.

Миллетлер — адамланы назик ва дертли ери. Шо саялы бу масъалагъа бек жаваплы янашма тюше. Бирев биревню миллетчи деп айыплавлар бола. Муна шолай ерсиз ва кюрчюсюз айыплавлардан биз арчылма герекбиз. Шону булан бирге миллетлени ва халкъланы арасына от салагъанлагъа да рагьмулу болма тарыкъ тюгюл. Партияны райкомуну, башлапгъы партия къурумланы милли масъалаланы чечивге байлавлу къасты шо назик масъаланы герти интернационализмни, янгыртып къурувну, демократияны генглешдиривню шартларында, правовой пачалыкъ къурувну ругьунда чечивге бакъдырылгъан. Оьзюбюзню къурум, политика ишибизде биз милли политикагъа бизге варисликге къалгъан гьалгъа тюз, адилли, гьакъыкъатгъа къыйышывлу кюйде къыймат берип янашма герекбиз. Бу йылны январь айыны ахырында бизин районда яшайгъан бары да миллетлени ва халкъланы вакиллерин чакъырып, «дёгерек столну» айланасында оьтгерген лакъырыбыз да шо муратгъа бакъдырылгъан эди.

Бугюнлерде бары да партия къурумланы, коммунистлени тергевю КПСС-ни ЦК-сыны февраль ва март (1990 йыл) Пленумларында арив гёрюлген масъалалар булан таныш болувгъа, оланы уьйренивге бакъдырылгъан. КПСС-ни ЦК-сыны февраль (1990 йыл) Пленуму партияны гезикли съездин оьтгеривню болжалын белгили кюйде ювукълашдырды. Шогъар гёре бизин ишибизни юрютювню ёллары да белгили кюйде алышынажакъ. Тек, нечик белса да, алда йимик, гьали де партия къурумланы чалышывуну янг башлап ич партия яшавну янгыртып къурувну чалтлашдырывгъа, ону аянлыгъын артдырывгъа, коллектив органланы ролюн бары да коммунистлени партияны политикасын яшавгъа чыгъарывда КПСС-ни янгы Уставын къурувда ортакъчылыгъын болдурувгъа ва яшавгъа чыгъарывгъа къуршавгъа болушлукъ этеген чаралар аслу ер тутажакъ. Бир сёз булан айтгъанда, партияны гезикли ...

Акъ аялы болма сюймей

Савлай уьлкебизде янгыртып къурувгъа кёп тергев бакъдырылагъан бугюнлерде школаланы учитель коллективлерине де теренден ойлашма тюшегени оьзлюгюнден англашылып къала. Айтагъаным, Ватаныбызны гележеги гьали школада билим алагъан, тарбиялапагъан яшланы къолунда экени белгили. Шолай болгъан сонг оланы гьар-бир якъдан англавлу этип тарбияламакъны, олагъа терен билим бермекни бек уллу жамият-политика маънасы бар. Бизин школаны учителлери де бизин Ватанда яшавну янгыртмакъ учун юрюлеген шо жанлы гьаракатдан бир ягъада токътамагъанына, охутув-тарбиялав масъаланы тюзевлю кюйде чечивге бакъгъан якъдагъы активлигин артдырагъанына шатман.

Озокъда, гьали алдагъы йылларда йимик тюгюл. Охувчулар булангъы иш баргъан сайын къыйынлаша. Яшлар телевизоргъа къарай, ондагъы берилишлерден гьасиллер чыгъара. Неге буса да, гьали охувчуланы терен билим алмагъа къаст этеген кюю макътардай тюгюл. Демек, учителлеге буссагьатгъы гьалны ачыкъ кюйде англап, яшлагъа билим беривню таъсирли, асувлу къайдаларын къоллама тарыкъ экенин унутма тюшмей. Шо гьакъда биз школаны учителлери булан лакъыр этгенбиз. Мен ойлашагъан кюйде, не этип де охувчу яшлар оьзлер сююп охуйгъан ёлун тутмагъа тарыкъбыз. Дагъы ёгъесе, бизин ишибизде уьстюнлюкге етишмеге къыйын.

Булай алгъанда, бизин школабыз онча уллу тюгюл. Охувчулар бир сменада охуйгъанлыкъ учителлерибизге оьзлени чалышывун активлешдирмеге кёмек эте. Сонг да булай бир затны айтмагъа сюемен. Бизин школада узатылгъан охув гюнню таъсири, натижасы баргъан сайын яхшы билине. Биринчи классдан тогъузунчу классгъа ерли охувчулар тюшден сонг дарсларын школада этелер. Шолай гьазирлик гёрмекли натижа бере. Гьар классгъа тарбиялавчу да бегетилген. Охувчулар тангалагъы гюнге шо къайдада гьазирленегенликни оланы терен билим алывуна таъсири барлыгъы сезиле.

Охутув-тарбиялав масъаланы чечивде охувчу яшлар учун школада онгайлы шартлар яратылмакъны бек уллу маънасы бар. Тюзю, шо ягъындан алгъанда, макътанма болмайбыз. Бир-бир охув кабинетлерибизде толу шартлар яратылмагъан. Етишмейген кабинетлерибиз де бар. Тек гележекде охувчу яшлар учун яхшы шартлар яратывгъа бакъгъан якъдагъы тергевюбюзню артдыражакъбыз.

Учитель коллективни гьаракатыны натижалары яман тюгюл. Биз етишген яхшы натижаланы бирев де бизден чыгъарып алмажакъ. Кемчиликлени гьакъында кёп ойлашмагъа, шоланы тайдырмакъ учун не йимик чаралар гёрме герек экенибизни билмеге борчлубуз. Мен шулай бир кемчиликни эсгерме сюемен. Башгъа кант этегеним тюгюл. Кант булан иш торайтмас. Буса да, оьзюбюзден гьасил болмайгъан затлар да бар. Мисал учун, гетген охув йылда бизин школада алты йыллыкъ чагъындагъы 50 яш охувгъа къуршалгъан эди. Шартлар осал экенликни яманындан бу охув йылда алты йыллыкъ яшланы охувгъа къуршама болмадыкъ. Олар учун айры класслар тарыкъ. Шо да азлыкъ эте. Шо классланы ичинде алты йыллыкъ яшланы муратгъа къыйышывлу кюйде охутмакъ учун бек тизив шартлар болмагъа герек. Неге десегиз, алты йыллыкъ яшлар не яшлар бавунда тюгюл, не школада тюгюл демеге ярай. Шо саялы олар булан уста кюйде ишлемеге бажарагъан учителлер болмакъны да, шо яшланы охувгъа муштарлы этмек учун яхшы шартлар яратмакъны да бек уллу маънасы барны гьакъында савлай уьлкебизде де уллу лакъыр юрюлюп тура.

Охувчулагъа билим беривню даражасы процентлер булан къыйматланагъан заманлар гетди. Гьали гьар-бир охувчугъа мекенли билим бермекни масъаласы учителлени алдында бек къаттыдан салынгъан. Шону гьар-бир якъдан ачыкъ кюйде англап, бизин школада тезден берли дарс береген педагогика ишни усталары дарсланы оьр даражада оьтгеривге аслу тергевюн бакъдыра. Гьар дарсгъа олар юрегини бир гесегин салма къаст къылалар. Оьзлеге тапшурулгъан сыйлы борчгъа шолай намуслу кюйде янашагъан ветеранларыбыздан Гь. Абдуллаевни, Къ. Алибековну, У. Къазбековану ва олай башгъаларыны атларын айрыча эсгерме сюемен. Гь. Абдуллаев тарихден дарс бере. Шо ишни кютегени 30 йылдан да артыкъ бола. Гьали яшлагъа тарихден дарс бермекни маънасы дагъыдан-дагъы артгъан. Ол оьз борчун нечик кютегенин РСФСР-ни школаларыны ат къазангъан учители деген атгъа лайыкълы болгъанлыгъы да ачыкъ кюйде айтып тура. Мисал учун, Н. Исмайылов башлапгъы классларда ишлей. Нечик-мечик буса да дарс берип къоймай. Бугюн башлапгъы классларда охуйгъан яшлар гележекде болажакъ 10-нчу классны охувчулары экенни ол бир де унутмай. Шо саялы оьрдеги классларда дарс берегенлер оьзюне айып этмейген кюйде чалыша.

Тезден берли дарс береген учителлерден уьлгю алагъан, ишлейгени кёп йыллар болмаса да, оьзлеге тапшурулгъан сыйлы борчну къарнығёнгю булан кютеген яш педагогларыбыз да бизин шат эте. Мисал учун, Т. Ботаева ана тилден ва адабиятдан дарс бере. Шо дарсланы юрютмек айрокъда бугюнлерде, ана тил ва адабият булан яшланы мекенли кюйде таныш этме тарыкъ вакътиде нечик жаваплы иш экенин ол яхшы биле. Шо саялы гьар дарсына мекенли кюйде гьазирленип геле. Неге десегиз, охувчу яшлар ана тилин герти кюйде сюежеги Тамара Ботаева йимик пагьмулу яш педагоглардан да гьасил бола. Биз ону оьзюне тапшурулгъан шо дарсланы юрютювге бакъгъан якъдагъы пагьмусу гележекде дагъы да бек ачылажагъына шеклик этмейбиз. Бизин школада педагогика ишни муратгъа къыйышывлу кюйде юрютеген яш педагоглар дагъы да бар. М. Гьажиева, М. Къайыпов ва олай башгъалары да педагогиканы ёлунда уьстюнлюкге етишмекни гьайындалар. Тезден берли яшлагъа дарс беривде бай сынав топлагъан учителлерибизни де, яш педагогланы да арасындагъы гьал гелишдиривню, татывлукъну яхшылашдырывгъа тергев беребиз. Шо да яшлагъа терен билим беривде ва оланы гьар-бир якъдан тюзевлю кюйде тарбиялавда уллу роль ойнай.

Мен ойлашагъан кюйде, бютюн уьлкебизде юрт хозяйствону оьсювню ёлуна бурмакъны гьакъында кёп тюрлю чаралар гёрюлюп турагъанда, охувчу яшланы загьматда чыныкъдырывгъа бек уллу агьамият берилмеге герек. Тюзюн айтсакъ, къайсы юртда да производство яш гючлени гёзлей. Шо яш гючлер буса — школада. Шону гьисапгъа алып, артдагъы йылларда охувчуланы загьматгъа бакъгъан якъдагъы сюювюн артдырывгъа кёп тергев бакъдырабыз.

Бизин охувчуларыбыз ерли хозяйствогъа гетген йыл шайлы кёмек этди. Юзюм жыйывну вакътисинде олар активлигин гёрсетдилер. Жамын чыгъарып айтгъанда, хозяйствогъа 1200 тонна юзюм жыйып берди. Шо буса охувчу яшлар загьматдан ихылмайгъанын, олар акъ аялы болуп оьсме сюймейгенин англата. Бу йыл охувчулар учун загьматны ва ял алывну лагерин къурмагъа, шонда олар учун тийишли шартлар яратмагъа, охувчуланы загьматгъа бакъгъан якъдагъы активлигин бирден-бир артдырмагъа токътагъанбыз. Бугюнгю охувчулар гележекде болажакъ механизаторлар, ашлыкъ оьсдюрювчюлер, къурувчулар ва олай башгъалары. Шону унутма бирдокъда ярамас. Гьюсмегентли учителлер охувчу яшлагъа терен билим беривню, оланы тарбиялавну загьмат булан тыгъыс кюйде байламакъны якълай ва шо лап да тюз ёл экенине шеклик этмейлер. Бугюнлерде бизин учитель коллективибиз оьз борчун болгъан чакъы яхшы кютмекни гьайында.

Н. КЪАЗАНАТОВ,
Къаягент районну Гьюсемегент юртундагъы орта школаны директору.

абуру буса кёбюсю ону секретарыны абуру булан, ёлбашчы гьисапда нечик суратланагъаны булан белгилене. Эгер бизин районну «Первомайский» деген, М. Горькийни атындагъы колхозланы, «Восход» совхозну коммунистлерини, башлапгъы партия къурумларыны ёлбашчыларыны загьматчыланы арасында тийишли абуру ёкъ буса, оьзлени ишин, секретарны ерин ва ролюн яхшы билеген «Правда» колхозну, «Яхсай», «Темиравул», «Хасавюрт» деген, XVIII партсъездни атындагъы совхозланы, Кировну атындагъы ОПХ-ны ва бир нече оьзге хозяйстволаны башлапгъы партия къурумларыны секретарларына да шо гёзден янашмакъ демек тюгюл чю. Абурну гьар ким оьз еринде къазанма герек. Бары да коммунистлеге бир ёрукъда къыймат бермек янгылыш болур. Абур загьматда — намуслу, ягьлы загьматда къазаныла. Партия янгыз шо ёл булан жамиятны ёлбашчы ва ёл гёрсетивчю гючю гьисапда оьзюню ихтиярын сакълама болур.

СССР-ни Конституциясыны алтынчы статьясыны айланасындагъы сёз айрыча кёп болду. Тек шо кюрчюлюмю? Яхшы, статья тайдырылсын, партия авангард ролюн ...

Гьали кёп партиялылыкъны гьакъында да аз айтылмай. Мен, токъташдырып айтагъанда йимик чалынмасын, КПСС-ни ЦК-сыны партияны XXVIII съездине Платформасыны проектин гьазирлеген Пленуму оьзюню ругьуна гёре кёп партиялы Пленумгъа парх бере эди. Нече адам сёйледи буса, шонча пикру арагъа чыкъды. Пленумну барышы юрекде пашман гьислер къойду: эсли, саламат адамлар жыйылып лакъыр юрютдю, тартынмай юреклериндегин айтды ва шону булан тозулду. Гьар ким оьзюню пикрусу булан къалды. Тек мекенли концепциягъа, бир стратегиягъа гелме болмады. Шоланы жамлашдыргъанда, олай да болма ярай, булай да деген пикру тувулуна... Мени оьз пикрумну айтсам, мен кёп санавлу партиялыкъны яны тюгюлмен. Герти ёлбашчы жаваплылыкъны бойнуна алагъан ва уьлкени, ону экономикасын йырылывдан къутгъарма, оьзюне политика авангард гьисапда халкъны янындан инамлыкъ тувдурма болагъан жамият гючню яныман.

КПСС-ни ЦК-сыны апрель (1985 йыл) Пленумундан сонг партия къурумланы ишинде хыйлы алышынывлар болгъан деген пикру бар буса да, мен ойлашагъан кюйде ...

Партияны райкомуну, башлапгъы партия къурумланы, коммунистлени, партияда тюгюллени, гьасили, янгыртып къурувну иши аявлу гьар адамны алдындагъы борчну биз КПСС-ни ЦК-сы къабул этген шо документни маънасын, агьамиятын терен англавда ва уьйренивде гёребиз. Сёз бир ёругъу булан юрюлеген ва муратгъа бакъдырылгъан къурум, политика, идеология ишни гьакъында бара. Шо муратда адамлар булан тыгъыс аралыкъда оьтгерилеген ишде топлангъан практика сынав — сюйсе производство бёлюкде яда адамлар яшайгъан ерлерде оьтгерилеген лакъырлашывлар болсун, сюйсе партия комитетде докладчыны чыгъып сёйлевю яда юрт сходда юрюлеген лакъыр болсун — тувра, ачыкъ, иштагълы лакъырлашывланы мурады бирев биревню тюз англавгъа, къастланы бирлешдиривге бакъдырылма тарыкъ. Адамлар булан шо ёрукъда оьтгерилеген ишлер аудиторияны гёз алгъа тутувгъа къуллукъ этме тюшмей, оланы англавуна ва юреклерине, хас хасиятларына бакъдырылма герек. Шо гьакъда айтагъаным, бизин бир-бир партия къурумларыбызны, гьатта КПСС-ни райкомунда да къурум, политика, идеология чалышывунда гьали де оьрден гёрсетивлер ...

(1990 йыл) Пленумларында арив гёрюлген масъалалар булан таныш болувгъа, оланы уьйренивге бакъдырылгъан. КПСС-ни ЦК-сыны февраль (1990 йыл) Пленуму партияны гезикли съездин оьтгеривню болжалын белгили кюйде ювукълашдырды. Шогъар гёре бизин ишибизни юрютювню ёллары да белгили кюйде алышынажакъ. Тек, нечик болса да, алда йимик, гьали де партия къурумланы чалышыву ниг башлап ич партия яшавну янгыртып къурувну чалтлашдырывгъа, ону аянлыгъын артдырывгъа, коллектив органланы ролюн бары да коммунистлени партияны политикасын яшавгъа чыгъарывда КПСС-ни янгы Уставын къурувда ортакъчылыгъын болдурувгъа ва яшавгъа чыгъарывгъа къуршавгъа болушлукъ этеген чаралар аслу ер тутажакъ. Бир сёз булан айтгъанда, партияны гезикли съездине гьазирлик гёрюлеген вакътиде бизин бары да ишибизде партияны XXVIII съездине КПСС-ни ЦК-сыны Платформасы ёл гёрсетивчю болуп токътажакъ.

А. АБУКЪОВ,
КПСС-ни Хасавюрт район комитетини биринчи секретары.

Редактор
С. Н. ВАЛИЮЛЛАЕВ.

ТВ

ХАМИСГЮН, 15 МАРТ
I ПРОГРАММА

6.30 120 минут. 8.35 «Насип иржайгъан къатынлар». Беш сериялы телевизионный чебер фильм. 5-нчи сериясы. — «Наташа». 9.45 С. Орехов (етти къыллы гитара). 10.05 «Ахырынчы стоянка». 11.05 «Гёк окъ». Мультфильм. 11.25 Яшлар учун. 12.25 Коллаж. 12.30 Заман. Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 16.30 Ёмакъланы ва айтывланы дюньясында. «Декабристлер Дагъыстанда». РСФСР-ни ат къазангъан учители Б. Гьажиевни лакъырлашыву. 17.00 «Спортландияны уьлкесинде». 17.40 «Эки ёл къошулагъан ер». 18.00 «ТелеЭКО». Журнал. 18.30 Заман. Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 19.00 «...Он алты йыл болгъунча ва оьрде». 19.45 Билдиривлер. 19.50 «Дагъыстан» деген программа. 20.15 Къаравчуланы тилевлерине гёре. Беш сериялы телевизионный чебер фильм «Сарипай — сарнайгъан къуш». 4-нчю сериясы. 21.00 Заман. Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 21.30 Телевидениеден таньшлыкъ. США-ны СССР-деги элчиси Дж. Ф. Мэтлок. (Эстонияны телевидениеси). 22.45 П. И. Чайковскийни бары да симфониялары. «Манфред». ССР Союзуну Пачалыкъ академия симфония оркестри согъа. 23.45 Якъылыкъланы телевизионный къуллугъу.

II ПРОГРАММА

8.00 Эртенги гимнастика. 8.15 Илму-англатыв фильмлер. 8.35 9.35 Умуми биология. 11-нчи класс. 9.05 Испан тил. Охутувну биринчи йылы. 10.05 Испан тил. Охутувну экинчи йылы. 10.35, 11.35 Биология. 8-нчи класс. Вагьши гьайванлар. 11.05 Финляндияны телевидениеси. 12.00 Киноафиша. 13.00 Ритмикалы гимнастика. 13.45 Телефильмни такрарлав. «Денгизни загьматчылары». 2-нчи сериясы. 17.00 «Геч» деген чебер фильм. 18.30 Заман. Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 19.00 СССР-ни Оьр Советини сессиясында. Перерывинде (20.00) — «Гечегиз яхшы болсун, гиччипавлар!» «Ялкъывлу болгъан заманда».

ЖУМАГЮН, 16 МАРТ
I ПРОГРАММА

6.30 120 минут. 8.30 «Крейцер соната». Чебер фильм. «Мосфильм». 1-нчи ва 2-нчи сериялары. 11.05 «Циркни бары да халкъ сюе». 11.40 «...Он алты йыл болгъунча ва оьрде». 12.25 Коллаж. 12.30 Заман. Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 16.30 Илму билдиривлер. 17.15 «Эсги пластинка» деген мультфильм. 17.30 «Къоллагъа макътав». Къызлар районну «Россия» совхозуну гьакъында гёрсетив фильм. 18.00 «Бенефис» шоу-группаны концерти. 18.30 Заман. Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 19.00 Гьакимлик — Советлеге. Волгоград: ерли Советлер сайлавлардан алда ва ондан сонг. 19.30 «Дагъыстан» деген программа. 19.50 «Сирена». 20.05 Къаравчуланы тилевлерине гёре. Беш сериялы телевизионный чебер фильм. «Сарипай — сарнайгъан къуш». 5-нчи сериясы. 21.00 Заман. Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 21.30 Агьамиятлы баянлыкъ. 21.40 «Шулай болгъан... болгъан...». 22.00 «Къарав». 23.45 «Гюнню сеси».

II ПРОГРАММА

8.00 Эртенги гимнастика. 8.15 Илму-англатыв фильмлер. 8.35, 9.35 Музыка. 7-нчи класс. 9.05 Ингилис тил. Охутувну биринчи йылы. 10.05 Ингилис тил. Охутувну экинчи йылы. 10.35 Табиат дарс. 2-нчи класс. 10.55 Хоккей. СССР-ни чемпионаты. «Динамо» (Москва) — «Спартак». 2-нчи ва 3-нчю бёлюклери. 12.15 «Яшавгъа янгыдан къайтгъанлар» деген документли фильм. 12.45 «Сюнжи оьзенни янында». Грозный шагьардан берилиш. 13.15 Телефильмни такрарлав. «Денгизни загьматчылары». 3-нчю сериясы.

* * *

17.30 «Уфукъ». Киноальманах. 18.10 «Ташны уланы» деген мультфильм. 18.30 Заман. Янгылыкъланы телевизионный къуллугъу. 19.00 СССР-ни Оьр Советини сессиясында. Перерывинде (20.00) — «Гечегиз яхшы болсун, гиччипавлар». «Денгизни суву неге тузлудур».

РАДИО

ХАМИСГЮН, 15 МАРТ

7.15 «Тангчолпан». 17.00 Янгы хабарлар. 17.20 Иннемей турма ихтиярыбыз бармы?» Лакъырлашыв. 17.35 — 18.00 Т. Муратовну концерти.

ЖУМАГЮН, 16 МАРТ

7.15 «Тангчолпан». 17.00 Янгы хабарлар. 17.20 «Овощ оьсдюрювчюлер авлакъгъа чыкъгъан». Ленин районну «Аданакъ» совхозундан берилиш. 17.35 — 18.00 «Сизни учув, овощ оьсдюрювчюлер». Концерт.

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:
367007, Магьачкъала, Комсомол проспекти, 61.

ТЕЛЕФОН НОМЕРЛЕРИ: редакторну заместителини — 7-24-96, жаваплы секретаргъа ва партия бёлюгюне — 7-28-76, юрт хозяйство бёлюгюне — 7-23-72, кагъызлар ва информация бёлюгюне — 7-28-85, культура ва промышленность бёлюклерине — 7-22-01, издательствогъа — 7-51-92, бухгалтериягъа — 7-30-94.

Газета отпечатана офсетным способом в типографии издательства Дагестанского обкома КПСС. (К. Комсомольский проспект, 61).